

*Evaluering af ViFAB –
Videns- og Forskningscenter for
Alternativ Behandling*

September 2002

*Evaluering af ViFAB –
Videns- og Forskningscenter for
Alternativ Behandling*

September 2002

Indhold

Side

1. Indledning	1
1.1 ViFABs rammer	1
1.2 Kort om evalueringen	4
1.3 Læsevejledning	6
2. Resumé og anbefalinger	7
2.1 Overordnet vurdering	7
2.2 ViFABs organisering	8
2.3 ViFABs resultater	10
3. ViFABs organisering	14
3.1 Bestyrelsen	14
3.2 Medarbejdere og ledelse	19
3.3 Fysiske og bevillingsmæssige rammer	21
4. ViFABs resultater	24
4.1 ViFABs målgrupper	25
4.2 ViFAB som videnscenter	29
4.3 ViFAB som forskningsinstitution	32
5. Visionerne for ViFAB	43
5.1 ViFAB set fra oven	43
5.2 Fire scenarier for ViFAB	50

1. Indledning

I denne rapport præsenterer PLS RAMBØLL Management sin evaluering af ViFAB – Videns- og Forskningscenter for Alternativ Behandling.

1.1 ViFABs rammer

ViFAB blev etableret med folketingsvedtagelse nr. V8 af 3. december 1998 og har siden august 2000 fungeret som en selvejende institution under Indenrigs- og Sundhedsministeriet.

Formålet med centret er:

1. at indsamle, bearbejde, udvikle og formidle viden om alternativ behandling og naturmedicin
2. at initiere forskning inden for alternativ behandling og naturmedicin – enten i centrets regi eller ved at tilskynde til og medvirke ved igangsætning af forskning i andre forskningsmiljøer, herunder samarbejde med eksisterende forskningsmiljøer
3. at fremme en dialog mellem autoriseret sundhedsfagligt personale, alternative behandlere og brugere, og at øge kendskabet til det behandlingsfilosofiske grundlag bag alternativ behandling og naturmedicin.

Målsætningerne for ViFAB er kendetegnet ved at være meget åbent formuleret og ikke umiddelbart operationaliserbare i forhold til at afgøre, om centret når sine målsætninger. Der er eksempelvis ikke angivet noget om, i hvilket omfang ViFAB skal initiere forskning, hvilken form for forskning, der skal være tale om eller hvilken form for samarbejde, der skal være med de eksisterende forskningsmiljøer. Det er således en målsætning, der kan tolkes både meget ambitiøst og mere lempeligt.

ViFAB har til huse i lokaler i Århus, og har i øjeblikket seks¹ ansatte fordelt på:

- en centerchef
- en sekretær
- to formidlingsmedarbejdere
- to forskningsmedarbejdere.

Centret fungerer på årlige bevillinger. I 2001 havde centret en bevilling på 6,8 mio. kr. hvoraf 3,5 mio. er afsat til forskning². I 2002 har ViFAB fået en ekstrabevilling på 5 mio. kr. og når dermed op på en samlet bevilling på 8,8 mio. kr³. Ekstrabevillingen er øremærket til at afprøve effekten af akupunktur og zoneterapi og effekten af alternative behandlinger/naturmedicin i behandlingen af astma og allergi, samt til i samarbejde med Cochrane-Centret at formidle internationale forskningsresultater inden for alternative behandlinger.

Bestyrelsen

Centret ledes af en bestyrelse på 11 medlemmer, der beskikkes af Indenrigs- og Sundhedsministeren efter indstilling fra nedenstående organisationer og myndigheder. Bestyrelsen sammensættes af:

- to medlemmer fra SundhedsRådet
- to medlemmer fra Landsorganisationen Natursundhedsrådet (LNS)
- to medlemmer fra Den Almindelige Danske Lægeforening (DADL)
- et medlem fra Sundhedsstyrelsen
- et medlem fra Indenrigs- og Sundhedsministeriet
- et medlem fra Aarhus Universitet og Århus Amt i forening
- to medlemmer udpeget personligt af Indenrigs- og Sundhedsministeren.

Funktionsperioden for bestyrelsesmedlemmerne er tre år, og hvert medlem kan maksimalt sidde i bestyrelsen i to perioder. Fra starten var posten som bestyrelsesformand bestemt til at være en arbejden-

¹ Der er i øjeblikket ansat en ekstra formidlingsmedarbejder i en seks måneders projektansættelse.

² Kilde: Årsberetning 2001

³ Af grundbevillingen på 3,8 mio. kr. er 1 mio. kr. afsat til forskning, mens de 2.8 mio. er afsat til driften.

de bestyrelsesformand, der i et vist omfang skulle være med i centrets daglige drift.

Pr. 1. juli 2002 er reservelæge Hanne Mollerup (DADL) udpeget som formand for ViFAB frem til næste bestyrelsesvalg i december 2002. Hun afløser den tidligere bestyrelsesformand, professor cand.psych. og dr. med. Peter Elsass, der har valgt at trække sig fra bestyrelsesarbejdet. Hanne Mollerup har valgt ikke at fungere som arbejdende bestyrelsesformand.

ViFABs aktiviteter

De vigtigste aktiviteter, som ViFAB har gennemført er⁴:

- Etablering af hjemmesiden – herunder etablering af en linksamling, der leder videre til alternative behandlere, som ViFAB har kvalitetsvurderet
- Udarbejdelse af centrets første nyhedsbrev, en pjece og artikler til blade som Samvirke og Helse
- Igangsætning af forskningsprojekter med Kræftens Bekæmpelse hhv. Astma-Allergi Forbundet
- Foredrag, seminarer og debataftener – ViFAB arrangerer selv en række foredrag og holder herudover af og til oplæg i forbindelse med andres arrangementer – eksempelvis har centret deltaget i Vejle Amts temadag om akupunktur og i nordisk møde for zoneterapeuter
- Forskningskursus og workshopper om forskning i alternativ behandling
- Deltagelse i konferencer og høringer om alternativ behandling bl. a. Teknologirådets høringer i 2000 og 2002

ViFAB indgår i netværk med såvel nationale som internationale forskningsmiljøer og -institutioner, herunder søsterinstitutioner i særligt Norge og USA. Herudover samarbejder centret med en række af de større patientorganisationer, alternative behandlere, behandlerskoler og -organisationer.

⁴ For en uddybning af ViFABs aktiviteter, se Årsberetning 2000 og 2001.

1.2 Kort om evalueringen

I ViFABs vedtægter §8 hedder det, at centret skal evalueres efter tre år. Bestyrelsen har dog ønsket evalueringen gennemført tidligere, så den nuværende bestyrelse også får lejlighed til at behandle evalueringen af deres bestyrelsesperiode. Evalueringen er således gennemført i perioden juni-september 2002. Evalueringen gennemføres altså relativt kort tid efter, at centret er etableret, hvorfor vi har lagt vægt på at gøre evalueringen fremadrettet og koncentreret os om at beskrive den udvikling, centret har gennemgået, og det potentiale vi ser for ViFAB.

I evalueringen har vi koncentreret os om følgende tre dimensioner:

- ViFABs organisering – herunder bestyrelsessammensætning og arbejde, medarbejderstab, de bevillingsmæssige rammer og den fysiske placering
- ViFABs resultater – herunder om man opfylder – eller er på vej til at opfylde – målsætningen med centret
- Potentialet for ViFAB.

Centret udgiver en årsberetning, der beskriver de aktiviteter, centret har iværksat i det forgangne år. Årsberetningen kan læses på centrets hjemmeside (www.vifab.dk). Rapporten vil derfor ikke gå i detaljer med de aktiviteter, centret gennemfører, men alene indeholde en samlet vurdering af centrets virke på de undersøgte områder.

Evalueringsmetode

Evalueringen er gennemført på baggrund af følgende datakilder:

- Skriftligt materiale i form af vedtægter, årsberetninger, bestyrelsesreferater, interne evalueringsskemaer fra kurser/workshops mv.
- Interview med
 - Udvalgte medlemmer fra ViFABs bestyrelse og tidligere bestyrelsesmedlemmer
 - Medlemmer af forskningsudvalget
 - Ansatte i ViFAB
 - Interessenter i forhold til ViFAB
 - Brugere af ViFAB

- En mindre spørgeskemaundersøgelse blandt deltagere på forskningskurset og i workshops.

Herudover var der planlagt at skulle indgå to fokusgruppediskussioner med alternative behandlere hhv. sundhedsfagligt personale. Disse to fokusgruppemøder måtte dog aflyses på grund af for ringe tilslutning. Møderne er i stedet erstattet med seks interview med repræsentanter for de to grupper.

Der er gennemført 35 interview i forbindelse med evalueringen. Interviewene er gennemført efter en semistruktureret spørgeguide, der angiver temaer, der er berørt i interviewene. Ikke alle temaer er behandlet lige indgående i alle interview, idet interviewene har været fokuseret mod bestemte temaer, alt efter hvilken type interviewperson, der har været tale om.

Evalueringen bygger således overvejende på kvalitative datakilder. I rapporten analyserer vi de forskellige datakilder og giver et samlet billede af ViFAB. Hvor der har været forskellige opfattelser af ViFAB, har vi angivet med hvilken vægt de forskellige synspunkter indgår i evalueringen. Mindretalssynspunkter er kun medtaget i rapporten i det omfang, der er mere end en interviewperson, der har givet udtryk for synspunktet.

Rapporten igennem benytter vi en række citater i anonymiseret form. De steder, hvor citaterne er personhenførbare, har vi indhentet interviewpersonernes accept til at anvende citatet.

Evalueringen kan karakteriseres som en bruger- og interessentevaluering, idet kilderne i evalueringen alle på den ene eller anden måde stammer fra personer, der har en interesse i ViFAB og dermed alle har et (indgående) kendskab til ViFAB. Evalueringen kan således primært bruges til at vurdere, hvordan ViFAB står i forhold til sine brugere og interessenters ønsker og forventninger, men er ikke velegnet til at vurdere ViFABs gennemslagskraft hos de udpegede målgrupper. Det er således karakteristisk for evalueringen, at den har indkredset en relativt snæver personkreds som interessenter i forhold til ViFAB, og at flere af de adspurgte optræder som interessenter og

brugere i flere forskellige sammenhænge; som bestyrelsesmedlemmer, samarbejdspartnere, ansøgere om forskningsmidler, deltagere i kurser/workshopper mv.

Det har ikke været en del af evalueringsopgaven at afdække udbredelsen af kendskabet til ViFAB, og det er derfor usikkert, i hvilket omfang ViFAB er kendt og anvendt uden for den relativt begrænsede personkreds, evalueringen har været i berøring med.

1.3 Læsevejledning

I *kapitel 2* findes et resumé af rapporten og vores anbefalinger til ViFAB.

I *kapitel 3* findes interviewpersonernes og vores vurdering af ViFABs organisering.

I *kapitel 4* findes interviewpersonernes og vores vurdering af ViFABs resultater.

I *kapitel 5* findes interviewpersonernes visioner for ViFAB, og vi præsenterer afslutningsvis fire mulige scenarier for ViFABs videre udvikling.

2. *Resumé og anbefalinger*

I dette kapitel præsenterer vi hovedkonklusionerne samt de anbefalinger til ViFABs bestyrelse, som evalueringen giver anledning til. Vi har valgt at koncentrere anbefalingerne til at omfatte ViFAB i dens nuværende skikkelse frem for at medtage anbefalinger, der knytter sig til scenarierne, som præsenteres i kapitel 5.

2.1 **Overordnet vurdering**

Generelt er de interviewede meget positive i deres vurdering af ViFABs resultater, men erkender, at der er lang vej endnu, før man kan sige, at Danmark har et velfungerende videns- og forskningscenter for alternativ behandling. De interviewede er generelt imponerede over, så langt centret er kommet, taget i betragtning at centret har skullet startes helt fra bunden, og at man har haft sparsomme ressourcer til sin rådighed. Der er generelt stor forståelse for, at det er et pionerfelt, centret arbejder inden for, og at der derfor skal være tid til at finde dels en samarbejdsform imellem alternative behandlere og repræsentanter for den etablerede sundhedssektor, dels til at finde ud af, hvad det er for en viden om naturmedicin og alternativ behandling, centret skal formidle, og hvordan man skal støtte forskning i alternative behandlingsformer. Den overordnede konklusion er således, at ViFAB er på vej til at opfylde sine målsætninger, men at centret til dels er fanget i et misforhold mellem de forventninger, der er til centret (samt medarbejdernes egne ambitioner for centret) og de ressourcer, der er afsat til centret. Ønsker man at udnytte ViFABs fulde potentiale og dermed opfylde målsætningerne på et højere ambitionsniveau, kræver det, at der afsættes flere ressourcer til flere aktiviteter og mere forskning.

Der er bred enighed blandt de interviewede om, at ViFAB er en uvildig institution, der hverken tager stilling for eller imod alternativ behandling, men på en saglig og solid måde formidler viden om naturmedicin og alternativ behandling. Der er dog en mindre gruppe af alternative behandlere, der mener, at ViFAB på en række punkter hælder for meget over mod den etablerede sundhedsopfattelse og tradi-

tionelle forskningsverden i sin iver efter at blive accepteret i disse kredse.

Vi vurderer, at dette asymmetriske forhold mellem det etablerede forskningsparadigme og et nyt og endnu ikke anerkendt paradigme og livssyn er et grundvilkår for ViFAB såvel som for de alternative behandlere. Det vil således altid være i forhold til det eksisterende paradigme, at de skal argumentere og forholde sig. Vi mener derfor, at en af ViFABs fremmeste roller er at kunne gå i kritisk dialog med det etablerede sundhedssystem og de alternative behandlere og bringe ideer fra den ene arena ind på den anden. Det er vores indtryk, at ViFAB faktisk udfylder denne rolle.

2.2 ViFABs organisering

Overordnet set er de interviewede positive i deres vurdering af ViFABs organisering. Nogle af de punkter de interviewede peger på som problematiske, er dog bestyrelsens sammensætning og arbejde i centret, centrets begrænsede ressourcer og de budgetmæssige rammer, ressourcerne er underlagt samt (i mindre grad) centrets placering i Århus.

Et af de kritikpunkter der fremhæves på tværs af de forskellige interviewgrupper er, at ViFABs bestyrelse ikke altid har arbejdet på en hensigtsmæssig måde og derfor sluger megen energi fra organisationen, der kunne være brugt mere konstruktivt. Der har været rejst kritik af, at bestyrelsen er for bredt sammensat, og at de mange forskellige partsinteresser forhindrer, at bestyrelsen arbejder effektivt og professionelt. Vi vurderer dog, at fordelene ved at have en partssammensat bestyrelse overskygger ulemperne, idet bestyrelsesarbejdet dels er med til at professionalisere og kvalificere behandlersammenslutningernes arbejde, dels er med til at forpligte organisationerne og give dem ejerskab til ViFAB. Det er især en fordel, at de største behandlersammenslutninger er sat sammen i et forpligtende samarbejde og derfor er tvunget til at arbejde for fælles retningslinjer og holdninger til de centrale problemstillinger, de alternative behandlere står overfor.

På den baggrund anbefaler vi, at man bevarer partsrepræsentationen i bestyrelsen, men professionaliserer arbejdet indefra ved at tage de principielle interne diskussioner om bestyrelsens rolle, habilitetsdiskussionen, hvem de enkelte medlemmer repræsenterer, bestyrelsens kompetencer i forhold til sekretariatet og forskningsudvalget. Man kan overveje at præcisere i forretningsordenen, at bestyrelsen ikke skal arbejde med centrets daglige drift – herunder at formanden fremover ikke skal være "arbejdende formand".

Vi anbefaler ligeledes, at man styrker forskningsudvalget ved at slå fast, at det er forskningsudvalget, der foretager sagsbehandlingen af ansøgninger om forskningsmidler og indstiller til bestyrelsen, hvilke projekter, der skal have støtte. Bestyrelsen kan enten følge eller forkaste indstillingen, men bør ikke, som det somme tider er sket, gå ind i en egentlig sagsbehandling af de enkelte ansøgninger.

Evalueringen peger på, at ViFAB efterhånden har fået sammensat en velkvalificeret og engageret medarbejderstab, og at der er en indbyrdes fornuftig arbejdsdeling. Det er dog meget tydeligt, at centret med sine begrænsede ressourcer er meget sårbart over for personudskiftninger, idet de enkelte medarbejdere i vid udstrækning sidder alene med en specialviden, og kun i begrænset omfang besidder en fælles, detaljeret viden om, hvad centret arbejder med.

Vi vurderer heller ikke, at det er holdbart i al tid fremover at satse på, at de seks medarbejdere kan blive ved med at fungere i sekretariatet med det misforhold der er mellem forventningerne til centret, medarbejdernes egne ambitioner og de ressourcer de har til deres rådighed.

Vi anbefaler, at ViFAB i det omfang, det overhovedet er muligt arbejder for at udvide medarbejderstaben, og at der bliver en permanent mere ligelig fordeling mellem forsknings- og formidlingsmedarbejdere. Det vil give et bedre arbejdsklima for medarbejderne og samtidig sikre centret mod den store sårbarhed, det har over for personaleudskiftninger.

Den hidtidige bevillingsmæssige struktur, hvor bevillingen gives som en årlig bevilling og med en del bindinger bundet til de enkelte konti, synes uhensigtsmæssig, idet den begrænser centrets udfoldelsesmuligheder. Som bevillingerne hidtil er givet, har centret ikke mulighed for at indgå længerevarende og forpligtende samarbejder med øvrige videns- og forskningscentre, universiteter eller patientorganisationer, idet de ikke med sikkerhed kan sige, om de råder over de nødvendige midler til næste år. Det synes heller ikke hensigtsmæssigt, at hensynet til at kunne kontrollere, hvad centret bruger sine midler til, overskygger centrets muligheder for smidigt at overføre midler fra en konto til en anden.

Vi vurderer, at det vil være mere hensigtsmæssigt, at man fra ministeriel side valgte at give ViFAB en rammebevilling, som bestyrelsen frit kunne disponere over inden for centrets vedtægter og formål.

Vi anbefaler ligeledes, at ViFAB får mulighed for at uddele pengene med færre bindinger, og herefter anlægger et differentieret syn på de enkelte ansøgers professionalisme og fra sag til sag vurderer, om det er fornuftigt at lægge bindinger på midlerne, for at være sikker på, at midlerne anvendes til det formål, ViFAB ønsker at støtte.

2.3 ViFABs resultater

Der er bred enighed om at ViFAB allerede er nået langt og er på vej til at opfylde sin målsætning. Der er ligeledes bred enighed om, at ViFAB hidtil primært har henvendt sig til befolkningen og alternative behandlere, mens man i mindre grad har nået det sundhedsfaglige personale i sundhedssektoren og forskerverdenen.

Der er endnu ikke foretaget nogen systematisk registrering af, hvor udbredt kendskabet til ViFAB er i de forskellige målgrupper. De fleste interviewpersoner vurderer, at de har størst gennemslagskraft blandt alternative behandlere, mens de er mindre kendte i de andre målgrupper – herunder i den brede befolkning.

På den baggrund anbefaler vi, at ViFAB med jævne mellemrum foretager en kendskabsundersøgelse hos en repræsentativ del af befolk-

ningen med henblik på at fastlægge, hvor stor en del af den danske befolkning, der anvender alternativ behandling, og hvor mange der kender ViFAB. En sådan måling vil kunne give ViFAB et mere præcist billede af, i hvilket omfang de har kontakt til deres målgrupper.

Vi ser denne udvikling som naturlig forstået på den måde, at centret i starten blev mødt med meget forskellige krav og forventninger fra de forskellige målgrupper og at brobygning mellem alternativ behandling og den etablerede sundhedssektor var et nyt felt. Vi mener dog samtidig, at det er vigtigt, at centret fremover tænker strategisk i forhold til, hvordan man vil anvende sine ressourcer, så man bedst muligt når sine målgrupper og målsætninger inden for de givne ressourcer.

Det er vores indtryk, at ViFAB gennem sine aktiviteter reelt står for en brobygning mellem den etablerede sundhedssektor og alternative behandlere, men at det hidtil mest er sket på den etablerede sundhedssektors og de traditionelle akademiske præmisser – at der hidtil så at sige kun er trafik den ene vej hen over broen.

ViFAB som vidensformidler

Det er vores vurdering, at ViFAB i det store og hele lever op til målsætningen om at fungere som vidensformidler inden for alternativ behandling og naturmedicin, men at centret fremover skal være opmærksom på at inddrage en bred vifte af informationskanaler, og i endnu højere grad målrette sin kommunikation til de enkelte brugergrupper.

Vi anbefaler, at ViFAB i højere grad tænker i at opdele hjemmesiden i områder, der retter sig specifikt mod de forskellige målgrupper og deres forskellige behov for information. Vi anbefaler herudover, at hjemmesiden gøres mere levende og indbydende med f.eks. flere billeder, evt. lyd/videoklip fra foredrag og workshops og især at feltet ”nyheder” opdateres oftere, end det sker i dag.

ViFAB som forskningsinstitution

Det er endnu for tidligt at sige noget om, hvilke forskningsmæssige resultater ViFAB vil kunne lede frem til. Evalueringen peger dog på, at man indtil videre har gjort et godt stykke arbejde med at afdække,

hvad der allerede er foretaget af forskning inden for feltet, og er i gang med at skabe kontakter til såvel etablerede forskere som alternative behandlere, der er interesserede i at forske i alternativ behandling og naturmedicin.

Denne meget efterspørgselsstyrede tilgang til forskningen er efter vores vurdering ikke problematisk i en opstartsfase, hvor man ønsker at afdække, hvem i Danmark, der kunne have interesse i at forske i alternativ behandling og naturmedicin. På længere sigt vurderer vi dog, at centret med fordel kan følge den linje, man allerede er slået ind på med at målrette forskningen mod bestemte områder. En mere fokuseret forskningsstrategi vil i højere grad kunne sikre, at den forskning, centret støtter, kan indgå i en kontinuerlig opbygning af viden inden for området, frem for at resultere i en række løsrevne forskningsprojekter (i egen praksis), som det er svært at sætte ind i en større sammenhæng. Ydermere vil det formentlig gavne ViFABs gennemslagskraft, hvis man kan fremvise forskningsresultater, der lægger afgørende ny viden til den traditionelle medicinske forskning.

Af hensyn til centrets placering i det politiske landskab ser vi dog samtidig en fare for, at centret med en meget fokuseret forskningsstrategi kan komme til at skuffe forventningerne hos nogle interessenter, der forventer at ViFAB leverer forskningsresultater inden for hele det alternative felt, og kan favne både effektstudier inden for enkeltområder og større sociologiske, sundhedsøkonomiske og miljøkemiske studier og studier af det behandlingsfilosofiske grundlag. Der vil sandsynligvis være en række af alternative behandlere, der bliver skuffede over, at deres arbejdsfelt ikke er prioriteret. Faren ved en meget fokuseret forskningsstrategi kan derfor være, at ViFAB ikke længere vil virke som en samlende kraft blandt de alternative behandlere, men komme til at fremstå som en mindre elites projekt. En udvikling der allerede til dels er i gang i og med, at nogle alternative behandlere er blevet skuffede over at ViFAB ikke er "alternative nok".

Vi anbefaler derfor, at ViFAB fremover lægger sin handlingsplan offentligt frem, så det er synligt for interessenter og offentligheden, hvad det er for områder, centret prioriterer og dermed hvilke resultater, man kan forvente af centret.

Evalueringen peger entydigt på, at ViFABs intention om at være med til at kvalificere alternative behandlere til at kunne forske i egen praksis eller i det mindste at fungere som sparringspartnere for etablerede forskere er en succes. Vi vurderer, at det set i relation til faren for at komme til at fremstå som et eliteprojekt, er vigtigt at holde fast i denne aktivitet som et supplement til den egentlige forskningsstøtte, således at ViFAB dels kommer til at stå for forskning af høj kvalitet, dels er med til at kvalificere alternative behandleres tilgang til eget arbejde, og dermed er med til at højne kvalitetsstandarderne hos de alternative behandlere.

Et af de interessefelter, der er omtalt i forarbejderne for ViFAB, som centret stort set ikke hidtil har beskæftiget sig med, er den sundhedsøkonomiske tilgang til anvendelsen af alternative behandlingsformer og naturmedicin. Vi vurderer, at det vil være en stor fordel, hvis ViFAB også går ind i denne diskussion, idet det vil være relevant for samfundet at få vurderet, i hvilket omfang det vil være økonomisk rationelt at inddrage visse alternative behandlingsformer og naturmedicin i den etablerede sundhedssektor. En sådan tilgang til området kan ligeledes være med til at nedbryde den skepsis, der er over for forskning i alternativ behandling og naturmedicin inden for den etablerede sundhedssektor.

Vi anbefaler derfor, at ViFAB fremover i sine forskningsprojekter i højere grad inddrager det sundhedsøkonomiske perspektiv.

3. *ViFABs organisering*

I dette kapitel behandler vi interviewpersonernes syn på ViFABs organisering.

Overordnet set er de interviewede positive i deres vurdering af ViFABs organisering. Nogle af de punkter de interviewede peger på som problematiske, er dog bestyrelsens sammensætning og arbejde i centret, centrets begrænsede ressourcer og de budgetmæssige rammer, ressourcerne er underlagt samt (i mindre grad) centrets placering i Århus.

3.1 **Bestyrelsen**

Bestyrelsens sammensætning

De interviewede er delte i synet på bestyrelsens sammensætning, og synspunkterne går på tværs af de forskellige interviewgrupper.

På den ene side mener en gruppe, at bestyrelsen er alt for stor, og det ville være en fordel med en mindre (og mere professionel) bestyrelse, der bedre kunne tegne centret både indadtil og udadtil. En sådan snæver, professionel bestyrelse ville betyde, at man måtte give køb på partsrepræsentationen, og formentlig også ville komme til at udelukke, hvad der er blevet omtalt som "de rigtige alternative" blandt behandlerne.

De interessenter, der påpeger, at det ville være en fordel med en snæver professionel bestyrelse erkender samtidig, at det kan vise sig svært at finde nogen blandt de alternative behandlere, der kan leve op til kravene om den ønskede professionalisme og effektivitet i forhold til bestyrelsesarbejdet. Denne skævhed ved en professionel bestyrelse foreslås afhjulpet ved at have et høringsorgan tilknyttet bestyrelsen, hvor der sidder repræsentanter for de grupper, der har interesser inden for det alternative behandlingsområde, som bestyrelsen løbende kan rådføre sig med. En sådan konstruktion ville ydermere have den fordel, at der i høringsorganet kunne være en endnu bredere repræsentation, end der er i bestyrelsen i dag og dermed kunne

der skabes plads til f.eks. nogle af de store patientorganisationer, som efterlyses fra flere sider.

På den anden side er der en stor gruppe, der peger på, at det er ganske fornuftigt at have en bestyrelse, der favner de forskellige interesser på området. De ser det som vigtigt, at bestyrelsen kan balancere mellem de mange og til tider modsatrettede interesser og de vurderer, at dette bedst gøres ved at have interesserne direkte repræsenteret (og forpligtet) i bestyrelsen. De interviewpersoner, der repræsenterer dette synspunkt påpeger dog også, at der kan ligge et problem i, at bestyrelsen bliver så stor, at bestyrelsesarbejdet bliver meget tungt, men at det er en nødvendig omkostning.

En gruppe blandt de alternative behandlere mener, at vægten i bestyrelsen er skæv til fordel for den traditionelle sundhedsforståelse, og at der burde være en overvægt af alternative behandlere, så disse i højere grad kom til at præge centret. Der er dog samtidig i gruppen en stor realisme i forhold til, at en overvægt af alternative behandlere kan komme til at skade deres sag snarere end at gavne den. ViFAB har brug for at blive set som uvildig og dermed acceptabel hos den etablerede del af sundhedssektoren – ministeriet og styrelsen inklusive – og derfor er det vigtigt, at ViFAB ikke kan mistænkes for at være en interesseorganisation for alternative behandlere. Nogle af de adspurgte behandlere ser dog gerne, at ViFAB udvikler sig til i højere grad at være en interesseorganisation for dem. Dette synspunkt findes oftest blandt de behandlere, der udtaler sig som selvstændige behandlere, mens de behandlere, der repræsenterer behandlersammenslutninger oftere tænker mere strategisk, og derfor gerne i den sidste ende giver køb på en overrepræsentation i bestyrelsen.

En mindre gruppe blandt alternative behandlere mener ligeledes, at bestyrelsen savner repræsentation af "rigtige alternative" behandlere. De interviewpersoner, der står for dette synspunkt mener, at bestyrelsen og ViFAB som helhed er blevet for akademisk og indfanget i traditionel logisk tænkning, og at de repræsentanter, der sidder i bestyrelsen for alternative behandlerorganisationer kun repræsenterer den del af det alternative sundhedsområde, der ligger tættest på, og tæn-

ker som den etablerede sundhedssektor. Som en person udtrykker det:

”Man vælger – også fra alternatives side – altid repræsentanter, der har ordet i sin magt – folk der kan udtrykke sig i vendinger, de kender. Og så kommer de jo heller ikke til at repræsentere det alternative... Der mangler mennesker med et helt nyt livssyn.”

Der synes således at ligge et problem i, at en stor del af dem, der betegnes som ”rigtige alternative” ikke er særligt veluddannede i traditionel forstand, og derfor kan have svært ved at fungere på et felt, der er meget præget af traditionel forskningstradition. Det er svært at opnå anerkendelse – og økonomiske ressourcer – uden at kunne tale det akademiske sprog. Samtidig gælder det, at det er svært at bevare et åbent sind og tilknytningen til det alternative, når man har taget en længerevarende uddannelse og er blevet akademiseret. Der ligger derfor en stor opgave for ViFAB i at finde en løsning ud af dette dilemma. En af de interviewede siger:

”Det er vigtigt at ViFAB ikke går hen og bliver denne her offentlige institution, der passer lige ind i alle de her kasser, man har på forhånd – det er vigtigt, at man bevarer den her nerve, der er i det alternative.”

Der er udbredt enighed om, at det er en fordel, hvis formanden for bestyrelsen er en respekteret forsker og en person med stor gennemslagskraft, der ikke er tilknyttet hverken den alternative branche eller den etablerede sundhedssektor. Der er udbredt enighed om, at det er uheldigt hvis formanden kan siges at repræsentere den ene eller den anden af de to grupper, men at det, hvis det ikke er muligt at finde en uvildig person, er bedst, at formanden hentes i den etablerede sundhedssektor ud fra argumentet om, at ViFAB i høj grad har brug for troværdighed i den verden, hvilket en alternativ behandler i formandsstolen ikke vurderes at kunne give.

Bestyrelsens arbejde

Det har været karakteristisk for bestyrelsens arbejde de seneste to år, at der har været visse problemer med at få samarbejdet til at fungere, hvilket har resulteret i, at den tidligere formand valgte at trække sig.

Det er således ikke overraskende, at der er mange af de interviewede, der har et meget kritisk syn på bestyrelsens måde at arbejde på.

Det er karakteristisk, at der er en meget ens vurdering af bestyrelsens måde at arbejde på, uanset hvilken informantgruppe, der er tale om.

Nogle af de kritikpunkter der er blevet fremført, er at bestyrelsen har været for tilbageholdende med at udstikke overordnede retningslinjer for centrets arbejde og være visionære og tænke strategisk. I stedet har den brugt for megen tid på at gå ind i enkeltsager. Flere efterlyser, at bestyrelsen i højere grad er med til at synliggøre centret og skabe kontakt til den etablerede forskningsverden på universiteter og sektorforskningsinstitutter. Denne diskussion griber således tilbage til ønsket om en mere professionelt agerende bestyrelse. Særligt medarbejderne har oplevet, at bestyrelsen har været meget krævende og ikke særligt konstruktiv i forhold til deres dagligdag – at der er gået megen tid med at servicere bestyrelsen, uden at det har givet sig udslag i beslutninger, der har bragt centret væsentligt videre. En medarbejder udtrykte det således:

”De tager megen energi i forhold til, hvad man får igen.”

Et andet kritikpunkt handler om, at nogle bestyrelsesmedlemmer tænker for snævert på egeninteresser eller de interesser de repræsenterer, og dermed ikke altid arbejder for centrets bedste.

Et tredje kritikpunkt går på, at bestyrelsesmedlemmerne – særligt repræsentanterne for de alternative behandlere – har haft svært ved at acceptere, at en plads i ViFABs bestyrelse ikke automatisk har givet dem adgang til centrets forskningsmidler, men måske ligefrem har afskåret dem fra disse midler. Det er på mange måder forståeligt, at man ønsker del i forskningsmidlerne, idet der i Danmark findes meget begrænsede forskningsmidler, der er afsat til forskning i alternativ behandling og naturmedicin. Det er således problematisk, at man ikke fra Indenrigs- og Sundhedsministeriets side klart har taget stilling til, i hvilket omfang og under hvilke betingelser, bestyrelsesmedlemmerne kan søge centrets penge.

Interviewene med repræsentanter for bestyrelsen, forskningsudvalget og medarbejderne peger på, at det til tider har voldt problemer at have en arbejdende bestyrelsesformand. Den oprindelige tanke var, at bestyrelsesformanden skulle bibringe centret en klar faglig og forskningsmæssig profil, mens centerchefen i højere grad skulle være en administrativ leder. Dette fungerede stort set også i den spæde etableringsfase, hvor den tidligere formand var med til at åbne mange døre og sætte centret på dagsordenen rundt omkring hos potentielle samarbejdspartnere. Efterhånden som centerchefen fik opbygget såvel en faglig viden på området som egne kontakter, blev den dobbelte ledelse efterhånden uhensigtsmæssig, idet det praktisk i dagligdagen var svært at finde ud af, hvem der havde kompetencen på forskellige områder – eksempelvis bevilling af efteruddannelse til medarbejdere.

Blandt interviewpersonerne er der dog bred enighed om, at man er ved at lægge de ovenfor beskrevne vanskeligheder bag sig, og at bestyrelsesarbejdet langsomt bevæger sig i en mere professionel retning. Der er generel stor opbakning og tiltro til den nye formand. Flere påpeger også, at der, selv om der har været vanskeligheder i bestyrelsesarbejdet, er en stor vilje til at få tingene til at lykkes og til at komme videre. Flere påpeger også, at arbejdet i bestyrelsen har været med til at skabe et bedre samarbejds-klima de alternative behandlere imellem, og at man faktisk er nået et langt stykke med at skabe et godt samarbejds-klima i bestyrelsen og med at sikre en højere grad af organisering og selvjustits blandt de alternative behandlere.

PLS RAMBØLLs vurdering

Evalueringen peger på, at der ligger et uløst dilemma i og med man har ønsket at sammensætte en bestyrelse, der favner de mange forskellige interesser, der findes inden for den alternative branche, og samtidig ønsker en effektiv og professionel bestyrelse. Det er vores vurdering, at fordelene ved at have en partssammensat bestyrelse overskygger ulemperne, idet bestyrelsesarbejdet dels er med til at professionalisere og kvalificere behandlersammenslutningernes arbejde, dels er med til at forpligte organisationerne og give dem ejerskab til ViFAB.

Til trods for optimismen om et bedre fremtidigt bestyrelsesarbejde vurderer vi, at der er brug for at professionalisere bestyrelsens arbejde og at få afstukket klare rammer for, hvad der er bestyrelsens arbejde i forhold til sekretariatet og i forhold til de respektive baglande.

En mulig løsning kunne være at bruge ressourcer på at professionalisere bestyrelsesarbejdet indefra – en proces, der allerede på mange måder er i gang – ved i bestyrelsen at tage fat på diskussionerne af, hvordan man gerne vil arbejde i bestyrelsen, hvordan bestyrelsens rolle skal være i forhold til ViFAB, i hvilket omfang bestyrelsesmedlemmerne skal repræsentere sig selv eller et bagland og hvordan bestyrelsen bedst arbejder for ViFAB.

3.2 Medarbejdere og ledelse

Den entydige vurdering blandt interviewpersonerne er, at centret har formået at ansætte nogle meget dygtige og engagerede medarbejdere i sit sekretariat. De får generelt ros for at være meget åbne og lyttende og for at være gode til at bevare neutraliteten og ikke lade sig indfange i en stillingtagen hverken for eller imod naturmedicin og alternativ behandling eller specifikke alternative behandlingsformer. De beskrives af flere som "konstruktivt kritiske". Medarbejderne får ligeledes ros for at være gode til at formidle et svært tilgængeligt stof i et sprog, som kan forstås af alle, samtidig med at de er i stand til at tale med fagfolk i den etablerede forskningsverden.

Når der kommer kritikpunkter frem vedrørende medarbejderne i sekretariatet handler de oftest om, at der ikke på centret arbejder nogen med en sundhedsfaglig uddannelse og dermed besidder den sektorfaglighed, der følger med. Dette udtrykkes også som et savn hos såvel medarbejderne selv som fra centerchefens side.

Et andet kritikpunkt kommer primært fra de alternative behandlere, der af og til savner medarbejdere, der har en indgående indsigt i alternativ behandling og de behandlingsfilosofiske grundlag, de bygger på. Der bliver fra denne side rejst kritik af, at centrets profil er meget "traditionel" og at det er den logiske og fysiske tænkning, der præger

centret, mens der ikke er særlig megen plads til den spirituelle del af tilværelsen. Som en person udtrykker det:

”Mennesker der er uvildige (i forhold til den alternative branche – red.) har heller ikke adgang til følelserne og kan derfor ikke forstå den alternative energi. De er meget styret af hjernen.”

En anden udtaler:

”Der er grænser for, hvor uvildig man kan være, når man er højtuddannet – det giver lidt et kikkertsyn.”

Medarbejderne selv peger på, at de har meget travlt og særligt forskningsmedarbejderne peger på, at de savner tid til fordybelse og påpeger det nødvendige i, at de også med tiden får lov til at forske – enten inden for centrets rammer eller udenfor – så de bevarer kontakten til forskningsverdenen og følingen med det at forske. Dette ser de som afgørende for at kunne blive ved med at fungere som gode forskningskonsulenter.

Medarbejderne peger på, at de har meget travlt med at få dagligdagen til at fungere, og at det hidtil har været svært at få tid til efteruddannelse og faglig udvikling.

Der har været en del udskiftninger i medarbejderstaben i opstartsfasen, hvor de enkelte arbejdsopgaver skulle fordeles og stillingsbeskrivelserne endeligt skulle fastlægges. Disse udskiftninger har set fra medarbejdernes side taget en del energi, men har også være nødvendige, for at finde frem til den organisation man har nu

Centerlederen vurderer, at de nuværende ansatte udgør et godt team, men at de reelt har behov for at få tilført flere medarbejderressourcer for at kunne leve op til centrets målsætning og for at kunne blive ved med at være en attraktiv arbejdsplads.

PLS RAMBØLLS vurdering

Evalueringen peger på, at ViFAB efterhånden har fået sammensat en velkvalificeret og engageret medarbejderstab, og at der er en indbyrdes fornuftig arbejdsdeling. Det er dog meget tydeligt, at centret med sine begrænsede ressourcer er meget sårbart over for personudskift-

ninger, idet de enkelte medarbejdere i vid udstrækning sidder alene med en specialviden, og kun i begrænset omfang holder en fælles, detaljeret viden om, hvad centret arbejder med.

Evalueringen peger ligeledes på, at der er et misforhold mellem de forventninger nogle af interessenterne og centrets medarbejdere har til centret og de nuværende ressourcer. Medarbejderne kan således alle pege på en række aktiviteter, de mener naturligt falder inden for ViFABs formål og som de derfor gerne ser, centret fremover får mulighed for at iværksætte

Vi vurderer ikke, at det er holdbart i al tid fremover at satse på, at de seks medarbejdere kan blive ved med at fungere i sekretariatet med den nuværende arbejdsbyrde.

3.3 Fysiske og bevillingsmæssige rammer

Bevillingsmæssige rammer

En af de væsentlige rammebetingelser for centerets virke er de fysiske og bevillingsmæssige rammer. Bevillingerne er hidtil givet som årlige bevillinger og er underlagt en del bindinger, således at midlerne stort set er prioriteret for ViFAB. Det er således ikke muligt for centret frit at flytte midlerne mellem de forskellige konti.

De interviewede er blevet bedt om at vurdere de fysiske og bevillingsmæssige rammer set i forhold til ViFABs målsætning.

Det typiske svar på disse spørgsmål er, at bevillingen er håbløst lille, i forhold til de ambitioner, der ligger bag målsætningen for centret.

Et andet kritikpunkt, der primært er fremkommet fra medarbejdere og bestyrelsesmedlemmer er, at det er frustrerende at skulle arbejde på årlige bevillinger, idet langt de fleste af de projekter, centret igangsætter eller ønsker at igangsætte, strækker sig over en længere tidshorison. Den hidtil gældende bevillingsstruktur giver uheldige incitamenter til kortsigtet planlægning og uhensigtsmæssig brug af midler, af frygt for ikke at kunne overføre dem til næste års budget uden at budgettet bliver reduceret tilsvarende, hvilket dog ikke er sket hos Vi-

FAB. Den gevinst man normalt opnår ved en tæt politisk opfølgning og en kort bevillingshorisont i form af en stærk fokusering på hurtige resultater, synes det ikke at være muligt at høste i forbindelse med et center som ViFAB, hvor en stor del af ressourcerne anvendes på at indsamle og producere forskningsmæssig viden og at opbygge strategiske alliancer og netværk blandt målgrupperne. Viden af denne karakter og sådanne alliancer og netværk opbygges typisk over en tidshorisont, der strækker sig ud over et år⁵.

Et andet kritikpunkt går på, at den nuværende bevillingsstruktur er for stram med hensyn til de bindinger, der er lagt på de enkelte konti. Det er således vanskeligt at få lov til at overføre midler mellem de enkelte konti – fra eksempelvis driftskontoen til lønkontoen – selv om dette i nogle tilfælde ville være i centrets interesse.

Et kritikpunkt der ikke alene kommer fra medarbejdere, men også fra brugere (eksempelvis forskere) er, at centret på en række punkter er meget bureaukratisk og bruger mange ressourcer på noget der – set udefra – ikke rigtig gavner nogen. Medarbejderne har ligeledes opfattelsen af, at de bruger megen tid på administrative rutiner og samarbejdspartnere oplever ikke altid, at ViFAB kan være så smidige i deres samarbejde, som det kunne være ønskeligt.

Den fysiske placering

Et emne der af og til er dukket op i interviewene er centrets placering i Århus. Mens hovedparten ikke mener, at det er et problem, er der et mindretal på tværs af informantgrupper, der mener at placeringen i Århus – og provinsen i det hele taget – er uheldig. Den hyppigste anke er, at det skaber en uheldig afstand til såvel de etablerede forskningsmiljøer, som centret skal samarbejde med, og en tilsvarende afstand til de alternative behandlere, der hyppigst er centreret omkring København. Det fremføres ofte, at det generelt er i hovedstadsområdet, at udviklingen inden for den alternative branche sker. Et andet klagepunkt er, at det kan være svært for alternative behandlere og forskere at få tid og lejlighed til at deltage i de faglige arrangementer, centret afholder, når disse finder sted i Århus.

⁵ Der er allerede en udvikling i gang i retning af at bevillingerne gives som flerårige bevillinger.

Et andet klagepunkt vedrørende centrets fysiske rammer er, at centret ikke blot er placeret i provinsen, men også har til huse på anden sal i en kontorbygning uden for bymidten, hvor der ikke er noget naturligt miljø, der betyder, at man som interessent eller blot interesseret "falder forbi" og besøger centret. Disse rammer er således med til at give centret et lidt lukket præg. En medarbejder peger på dette som et problem, men påpeger samtidig meget symptomatisk, at det giver en god arbejdsro i det daglige.

Hovedindtrykket er, at centrets placering ikke volder store problemer med den størrelse og profil, centret har i øjeblikket, men at en mere central placering – i Århus eller en anden by – vil være en fordel, hvis centret på sigt skal udvikle sig til at være et sted, hvor offentligheden (og alternative behandlere) også rent fysisk kan henvende sig og hente viden om naturmedicin og alternativ behandling og gå til foredrag og arrangementer. Det vil ligeledes kunne imødekomme en vis del af kritikken, hvis kurser og arrangementer i højere grad bliver afholdt både i Jylland og i hovedstadsområdet.

PLS RAMBØLLS vurdering

Den hidtil gældende bevillingsmæssige struktur synes uhensigtsmæssig, idet den begrænser centret i sine udfoldelsesmuligheder. Som bevillingerne hidtil er blevet givet har centret ikke mulighed for at indgå længerevarende og forpligtende samarbejder med øvrige videns- og forskningscentre, universiteter eller patientorganisationer, idet de ikke med sikkerhed kan sige, om de råder over de nødvendige midler til næste år. Det synes heller ikke hensigtsmæssigt, at hensynet til at kunne kontrollere, hvad centret bruger sine midler til, overskygger centrets muligheder for smidigt at overføre midler fra en konto til en anden. Vi vurderer, at det vil være mere hensigtsmæssigt, at man fra ministeriel side valgte at give ViFAB en rammebevilling, som bestyrelsen frit kunne disponere over, inden for centrets vedtægter og formål.

4. ViFABs resultater

I dette kapitel præsenterer vi interviewpersonernes vurdering af ViFABs resultater, og i hvilket omfang man lever op til eller er på vej til at leve op til centrets målsætninger. Evalueringen tager udgangspunkt i de målsætninger, der er sat op for ViFAB. Da disse er relativt åbne, og der ikke er formuleret succeskriterier for, hvornår de enkelte målsætninger menes opfyldt, har vi valgt at fremlægge de diskussioner, vores spørgsmål til ansatte, brugere og interessenter har givet anledning til.

Generelt er de interviewede meget positive i deres vurdering af ViFABs resultater, men erkender, at der er lang vej endnu, før man kan sige, at Danmark har et velfungerende videns- og forskningscenter for alternativ behandling. De interviewede er generelt imponerede over, så langt centret trods alt er kommet taget i betragtning, at centret skulle startes helt fra bunden, og at man har haft sparsomme ressourcer til sin rådighed. Der er generelt stor forståelse for, at det er et pionerfelt centret arbejder inden for, og at der derfor skal være tid til at finde dels en samarbejdsform imellem alternative behandlere og repræsentanter for den etablerede sundhedssektor, dels til at finde ud af, hvad det er for en viden om naturmedicin og alternativ behandling, centret skal formidle, og hvordan man skal støtte forskning i alternative behandlingsformer.

Blandt de interviewede er der bred enighed om, at ViFAB er en uvildig institution, der hverken er for eller imod alternativ behandling, men på en saglig og solid måde formidler viden om naturmedicin og alternativ behandling. Der er dog en mindre gruppe af alternative behandlere, der mener, at ViFAB på en række punkter hælder for meget over mod den etablerede sundhedsopfattelse og den traditionelle forskningsverden i sin iver efter at blive accepteret i disse kredse. Ingen af de interviewede, der repræsenterer den etablerede sundhedssektor peger på, at ViFAB er blevet for alternativ.

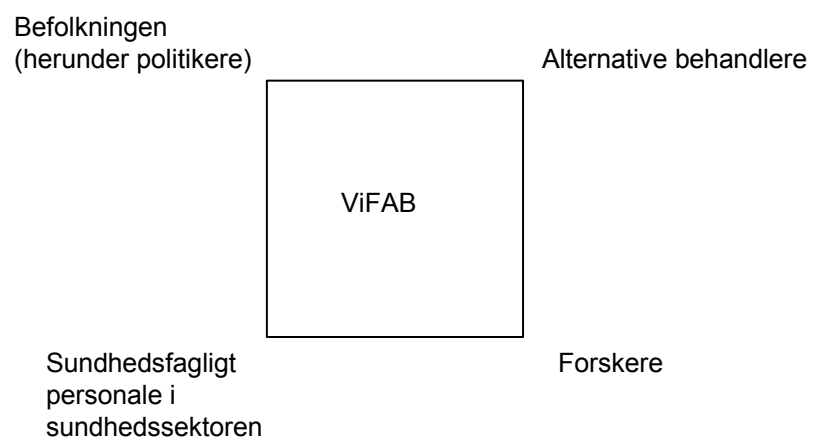
Der er ligeledes bred enighed om, at det er af stor betydning at have en uvildig institution, der kan formidle viden om alternativ behandling og naturmedicin. Det hyppigste argument er, at en uvildig institution

kan være med til at give oplysningerne troværdighed, og dermed være med til at skabe overblik over, hvad der kan betegnes som seriøse behandlingsformer inden for det brogede felt, alternativ behandling er. Alternative behandlere har ofte selv økonomiske interesser i deres eget behandlingsområde, og oplysninger fra behandlerne bliver derfor sjældent set som objektive og troværdige, uanset at de udmærket kan være det. Flere af de interviewede blandt de alternative behandlere peger i den forbindelse på et interessant resultat af ViFABs oprettelse, idet de mener, at ViFAB har bidraget til, at de i højere grad er blevet organiseret som alternative behandlere, og at ViFAB er med til at lægge pres i retning af, at der i højere grad bliver ført selvjustits inden for behandlernes egne rækker.

4.1 ViFABs målgrupper

Interviewpersonerne er blevet bedt om at pege på de grupper, som de anser for at være ViFABs primære målgrupper. Uanset interviewpersonernes udgangspunkt er der bred enighed om, at målgrupperne kan opstilles i en firkant som illustreret nedenfor:

Figur 4.1: ViFABs målgrupper

Der er ligeledes bred enighed om, at ViFAB hidtil primært har henvendt sig til befolkningen og alternative behandlere, mens man i mindre grad har nået det sundhedsfaglige personale i sundhedssektoren og forskerverdenen. ViFAB har i opstartsfasen valgt at koncentrere kræfterne om at få etableret en velfungerende hjemmeside og få en god kontakt til de alternative behandlere. At det var her, man startede hang sammen med, at man var sikker på at være velkommen hos de

alternative behandlerorganisationer, mens man kunne forvente mere skepsis hos den etablerede del af sundhedssektoren, og derfor gerne ville kunne præsentere slagkraftige resultater og arbejde ad professionelle kommunikationskanaler, før man henvendte sig til denne målgruppe.

I bestyrelsen og blandt medarbejdere er der bred enighed om, at det sundhedsfaglige personale og forskere i fremtiden skal have større prioritet i centrets arbejde. Man har taget fat på denne målgruppe med den planlagte forskningskonference i november, der i høj grad henvender sig til disse målgrupper, ligesom de to forskningsmedarbejdere, centerchefen og den tidligere formand har brugt lang tid på at opbygge et netværk af forskere og enkeltpersoner i sundhedssektoren, som de kan bruge, dels som kanal til at sprede centrets resultater, og dels til at udvikle centrets resultater.

Der er endnu ikke foretaget nogen systematisk registrering af, hvor udbredt kendskabet til ViFAB er i de forskellige målgrupper. De fleste interviewpersoner vurderer, at de har størst gennemslagskraft blandt alternative behandlere, mens de er mindre kendte i de andre målgrupper – herunder i den brede befolkning.

Nogle af de grupper, som interviewpersonerne peger på mangler blandt de målgrupper, som ViFAB i dag henvender sig til, er:

- amterne
- de store patientforeninger
- overordnede ledere på hospitaler.

ViFAB har gjort et forsøg på at få et samarbejde i gang med amterne for at få dem til at være med til at sikre, at den alternative behandling i højere grad bliver indtænkt som et supplement til traditionel (vestlig) medicin i den etablerede sundhedssektor og sikre en erfaringsudveksling med de amtslige projekter om alternativ behandling og naturmedicin. Dette forsøg er indtil videre strandet på, at amterne endnu ikke har oplevet, at de har behov for ViFABs hjælp til at skabe bro mellem de to verdener.

ViFAB har taget fat på at samarbejde med de store patientforeninger, og er i øjeblikket involveret i samarbejder med Astma-Allergi Forbundet og med Kræftens Bekæmpelse, ligesom der har været en indledende kontakt til Gigtforeningen. Det er et samarbejde som centerlederen og bestyrelsesmedlemmerne gerne ser udvidet til også at omfatte andre af de store patientforeninger.

Brobygning mellem alternative behandlere og sundhedssektoren

En af ViFABs målsætninger er, at skulle bygge bro mellem de alternative behandlere og den etablerede sundhedssektor. Denne målsætning søger man at leve op til ved at gennemføre en række aktiviteter så som forskningskurset, foredrag og workshoper og ved i den skriftlige formidling at være åben og kritisk over for såvel præmisserne i den etablerede medicin som i den alternative behandling.

En meget vigtig brobyggende aktivitet, som ViFAB står for, er at være med til at udvikle et fælles sprog for vurdering af virkning og effekt af alternativ behandling, som kan bruges i såvel den etablerede sundhedssektor og blandt forskere som af alternative behandlere. Denne brobygning foregår i en løbende dialog mellem centret og den etablerede sundhedssektor og mellem centret og alternative behandlere og deres organisationer⁶. Det er vores indtryk, at centret i høj grad fungerer som mellemlid mellem de to verdener, men endnu kun i mindre grad har faciliteret en direkte dialog mellem de to.

De alternative behandlere, vi har interviewet i forbindelse med evalueringen, er meget bevidste om denne brobygning og bakker op om centrets rolle. Det er dog karakteristisk, at der er flere af dem, der peger på, at det især er dem, der har skullet lære at udtrykke sig i et sprog, som den etablerede sundhedssektor kan forstå, og de har skullet underkaste sig det etablerede sundhedssystems forskningsstandarder, mens der kun har været ganske lidt åbenhed den anden vej rundt. Som en udtrykker det:

”Vi har ligesom lært at spille fodbold på de andres banehalvdel uden at lade os slå ud.”

⁶ Den planlagte konference i november 2002 er ligeledes et led i denne brobygning.

PLS RAMBØLLS vurdering

Som figur 4.1 illustrerer, er ViFABs målgrupper meget brede og efterspørger information og service på meget forskellige niveauer. Generelt kan man sige, at ViFAB har startet med at rette sig mod de målgrupper, der i udgangspunktet var mest motiverede for at tage imod ViFABs viden, og de der umiddelbart selv opsøgte ViFAB, mens man har ventet med en massiv henvendelse til sundhedsfagligt personale, sygehusledelser og forskere, indtil man havde nogle resultater at bygge videre på og fagligt kunne matche dem i en samarbejdsrelation.

Det er vores indtryk, at ViFABs tilgang til de forskellige målgrupper i starten har været meget efterspørgselsstyret, men at man efterhånden går i retning af mere strategisk tænkning i forhold til de enkelte målgrupper. Der er eksempelvis i maj 2002 udarbejdet en egentlig handlingsplan for centrets arbejde, hvoraf det fremgår, at centret skal udarbejde en egentlig informationspolitik.

Vi ser denne udvikling som naturlig forstået på den måde, at centret i starten blev mødt med meget forskellige krav og forventninger fra de forskellige målgrupper, og at brobygning mellem alternativ behandling og den etablerede sundhedssektor var et nyt felt. Vi mener dog samtidig, at det er vigtigt, at centret fremover tænker strategisk i forhold til, hvordan man vil anvende sine ressourcer, så man bedst muligt når sine målgrupper og målsætninger inden for de givne ressourcer.

Det er vores indtryk, at ViFAB i vid udstrækning når sine målgrupper forstået på den måde, at centret har haft kontakt til alle de fire målgrupper og benytter kommunikationskanaler, der er målrettet de enkelte målgrupper. Evalueringen kan imidlertid ikke give noget præcist svar på, hvilken gennemslagskraft ViFAB har i forhold til målgrupperne. Interviewene peger dog på, at interessentgruppen udgøres af en relativt begrænset personkreds.

Statistik over hvor mange, der besøger ViFABs hjemmeside, viser, at der i februar 2002 var 3.678 uden for ViFAB selv, der åbnede ViFABs hjemmeside, hvilket svarer til gennemsnitligt 131 om dagen. Det er

ikke muligt at sige, hvor mange af disse, der var gengangere⁷. Hvorvidt dette er mange eller få afhænger helt af de forventninger, der har været til hjemmesidens gennemslagskraft, hvilket PLS RAMBØLL bekendt aldrig er formuleret. Til sammenligning havde Center for Byøkologi, der også er et statsligt videnscenter under Erhvervs- og Boligstyrelsen med otte medarbejdere i gennemsnit 79 daglige besøgende på deres hjemmeside målt i andet halvår⁸, og PLS RAMBØLL havde i perioden 2. juni til 3. september gennemsnitligt 180 eksterne besøgende på hjemmesiden⁹.

Det er således vores indtryk, at ViFAB reelt står for en brobygning mellem de to verdener, men at det hidtil mest er sket på den etablerede sundhedssektors og traditionelle akademiske præmisser – at der hidtil så at sige kun er trafik den ene vej hen over broen.

4.2 ViFAB som videnscenter

ViFABs første målsætning er at være formidler af viden om alternativ behandling og naturmedicin til de forskellige målgrupper. Som tidligere nævnt efterspørger disse målgrupper meget forskellige typer information, og det er derfor relevant at se på, om videnformidlingen fungerer lige godt i forhold til alle målgrupper.

ViFAB som videnformidler

Interviewene peger på, at ViFAB hidtil har været mest succesfuld i rollen som videnformidler i forhold til befolkningen og alternative behandlere, mens sundhedsfagligt personale og forskere indtil videre ikke har kunnet hente så megen ny viden hos ViFAB, men at man er gode til at gå i dialog med disse målgrupper.

Den primære informationskanal – også til sundhedsfagligt personale og forskere – har hidtil været hjemmesiden og på det seneste nyhedsbrevet og artikler i tidsskrifter som Samvirke og Helse. Sund-

⁷ Kilde: Statistik over trafik på ViFABs hjemmeside udarbejdet af kommunikationsfirmaet aparte.

⁸ Kilde: Årsrapport 2001 for Center for Byøkologi.

⁹ Der kan være forskelle i opgørelsesmetoder, der gør, at disse tal ikke er umiddelbart sammenlignelige.

hedsfagligt personale og forskere peger på, at de ikke indtil videre hos ViFAB har kunnet finde den form for viden om alternativ behandling, som de efterspørger. De efterspørger typisk forskningsbaserede resultater og oversigtsartikler – en type information, det tager meget lang tid at udarbejde, og som ViFAB derfor hidtil har prioriteret lavere end at få etableret en velfungerende hjemmeside henvendt til offentligheden. Forskere og sundhedsfagligt personale peger ofte på, at der findes andre hjemmesider – oftest internationale – der i højere grad kan levere den information, de søger. Det er vores vurdering, at hjemmesiden i sin nuværende form ikke er særlig funktionel i forhold til brugere, der søger meget detaljeret og forskningstung information, idet denne type information – i det omfang den overhovedet findes på hjemmesiden – ligger gemt under mange overliggende strukturer. Det vil formentlig kræve en genopbygning af hjemmesiden fra ny, hvis den skal kunne betjene såvel offentlighedens behov for forbrugeroplysninger som forskernes behov for forskningsbaseret viden.

ViFABs formidlingsarbejde har hidtil primært været koncentreret om at få etableret en hjemmeside, og man har først for relativt nyligt taget fat på udgivelsen af andet skriftligt materiale som nyhedsbrev, pjecer og faktablade om kræft. Det er ligeledes kun kort tid siden, man har taget fat på at udvikle en egentlig informationsstrategi, der kan hjælpe centret til at prioritere sine formidlingsaktiviteter og tænke formidlingen ind i en langsigtet strategi. Formidlingsmedarbejderen har ligeledes gjort meget for at opbygge et netværk af journalister og pressekontakter, der kan sikre ViFAB omtale i massemedierne og være med til at udbrede centrets viden og kendskabet til centret.

Flere af interviewpersonerne peger på, at det er for ensidigt at satse på hjemmesiden som medium til bred formidling, idet der er en stor del af befolkningen, der ikke særligt ofte eller aldrig benytter internettet, og derfor ikke får udbytte af information af denne kanal. Herved kommer man især til at sortere en del af den ældre befolkning fra i sin kommunikation, hvilket er uheldigt, da der særligt i ældrebefolkningen er mange brugere af alternativ behandling. På den anden side set vinder internettet i udbredelse, og det virker derfor fornuftigt at lade elektronisk information udgøre kernen i ViFABs videnformidling, og

nøjes med at gøre den mere omkostningstunge formidling via papir til et supplement, der anvendes målrettet over for visse grupper.

Vurdering af hjemmesiden

Interviewpersonerne er blevet bedt om at vurdere ViFABs hjemmeside, ligesom det har været en del af den spørgeskemaundersøgelse, vi har gennemført blandt deltagere på workshops og forskningskurset. Hovedindtrykket er, at hjemmesiden i store træk lever op til de krav, man kan stille til en offentlig hjemmeside, og at den er nem at finde rundt på. Denne vurdering understøttes af, at ViFAB i år opnåede at blive kåret som den tredjebedste offentlige internetportal i IT og Telestyrelsens kåring af bedste hjemmesider under titlen "Bedst på nettet".

De kritikpunkter, der hyppigst bliver rejst på tværs af interviewpersonernes udgangspunkt, er, at siden mangler liv og er lidt kedelig, og at der er for mange gamle informationer på hjemmesiden.

Et kritikpunkt, som rejses af et mindretal blandt de alternative behandlere, er, at siden gør for lidt for at signalere, at den repræsenterer et center for viden og forskning i *alternativ* behandling. En udtrykker det således:

"Hjemmesiden er ikke særlig alternativ. Man kan lige så godt slå op på en ministeriel hjemmeside. Der er ikke noget, der signalerer alternativitet."

Et andet kritikpunkt griber tilbage i diskussionen om, hvorvidt ViFAB er for akademisk og hælder for meget over mod den etablerede medicin. Et mindretal af de alternative behandlere mener ikke, at ViFAB i sin formidling er tilstrækkeligt åben og loyal over for de forskellige former for alternativ behandling. Disse interviewpersoner mener, at det er forkert, at centret på sin hjemmeside kun præsenterer en del af den alternative behandling, men udelader det, som de betegner som "det rigtigt alternative". En udtrykker det således:

"De har kun medtaget de dele af den alternative behandling, der kan præsentere forskningsmæssige resultater. Man skulle tage hele branchen ind og sige, at det her er så de alternative behandlere."

ViFABs egen forklaring på, at listen ikke er udtømmende, er, at organisationerne ikke selv har meldt tilbage til ViFAB med en kort beskrivelse af deres behandlingsform, og at ViFAB ikke hidtil har haft ressourcer til selv at udarbejde beskrivelserne fra grunden. Man arbejder løbende på at gøre listen komplet og ønsker ikke at sortere nogle af behandlingsformerne fra.

En mindre gruppe – på tværs af informantgrupperne – efterlyser mere forbrugerinformation på hjemmesiden, så den i højere grad kunne anvendes til at finde frem til konkrete alternative behandlere i et givent lokalområde.

PLS RAMBØLLs vurdering

Det er vores vurdering, at ViFAB i det store og hele lever op til målsætningen om at fungere som vidensformidler inden for alternativ behandling og naturmedicin, men at centret fremover skal være opmærksom på at inddrage en bred vifte af informationskanaler, og i endnu højere grad målrette sin kommunikation til de enkelte brugergrupper.

Det er ligeledes vores vurdering, at ViFAB fremover kan få mere ud af at anvende massemedierne til, dels at promovere ViFAB som videns- og forskningscenter hos målgrupperne, dels som aktivt led i en vidensformidling inden for bestemte områder. For at man kan opnå dette, kræver det en mere bevidst mediestrategi – som man lægger op til i den nuværende handlingsplan.

4.3 ViFAB som forskningsinstitution

ViFABs anden centrale målsætning er at støtte og initiere forskning i alternativ behandling og naturmedicin. Centret har hidtil ikke selv haft personalemæssige ressourcer til at igangsætte forskning i centrets eget regi ud over udarbejdelsen af oversigtsartikler og oprettelse af en database over eksisterende dansk forskning, hvor alternativ behandling eller naturmedicin indgår.

ViFAB har i 2001 igangsat to større forskningsprojekter. Centret gennemfører i samarbejde med Kræftens Bekæmpelse, Kræftforeningen

Tidslerne og Informationscenteret Buen et forskningsprojekt i form af et litteraturstudie, som skal samle eksisterende viden om kræft og alternativ behandling. Formålet er at skaffe overblik over, hvilke former for alternativ behandling, der kan bruges i forhold til kræftbehandling, og hvilken effekt man kan forvente. Blandt de behandlingsformer, som først bliver undersøgt, er akupunktur, zoneterapi og homøopati. Hvad angår naturmedicin og kosttilskud vil undersøgelsen først tage fat på mistelten, hajbrusk, C-vitamin og Q-10. Kræftens Bekæmpelse har bevilget 700.000 kr. til projektet, som forventes afsluttet senest medio 2003¹⁰.

Herudover har ViFAB sammen med Astma-Allergi Forbundet, SundhedsRådet og dr.scient.soc. Laila Launsø iværksat første fase af et projekt, som skal undersøge brugernes opfattelse af virkninger af henholdsvis zoneterapi og akupunktur på deres overfølsomhedssymptomer, herunder astma og allergi. Formålet med projektet er at skabe grundlag for at informere om brugererfaringer med akupunktur og zoneterapeutisk behandling bl.a. via ViFABs hjemmeside samt at give Astma-Allergi Forbundet basis for at udvikle bedre information og rådgivning til mennesker med overfølsomhedssymptomer, som ønsker at søge behandling hos zoneterapeuter og akupunktører. Endelig skal projektet give zoneterapeuter og akupunktører baggrund for at reflektere over deres behandlingsformers muligheder og begrænsninger med hensyn til behandling af mennesker med overfølsomhedssymptomer. Der er ved årets udgang udarbejdet en foreløbig projektbeskrivelse, og Aase og Ejnar Danielsens Fond har på baggrund af denne bevilliget 106.000 kr. til den indledende fase af projektet¹¹.

Centrets to forskningsmedarbejdere fungerer primært som forskningskonsulenter, der indgår i samarbejde med forskere eller alternative behandlere om at kvalificere eksterne forskningsprojekter.

¹⁰ Kilde: Årsberetning 2001.

¹¹ Kilde: Årsberetning 2001.

ViFABs forskningsstrategi

ViFAB har en relativt begrænset forskningsbevilling. ViFAB havde i 2001 en forskningsbevilling på 3.5 mio. kr. I 2002 har man afsat 1 mio. kr. til uddeling¹².

Forskningsmidlerne er blevet uddelt i to ansøgningsrunder, og forud for hver runde har ViFAB via pressen opfordret interesserede til at søge om midlerne.

ViFAB har ind til i år valgt ikke at indsnævre forskningsfeltet og udpege særlige forskningsområder, man ønsker at støtte. Fra 2002 har man indstillet, at forskningsmidlerne primært anvendes til at støtte projekter inden for kræft og allergiforskning. I de to omgange, man har uddelt forskningsmidler, har man således udvalgt forskningsprojekter, der dækker et meget bredt felt inden for alternativ behandling.

I forbindelse med første ansøgningsrunde i foråret 2001 nedsatte ViFAB et forskningsudvalg, som behandlede samtlige indkomne ansøgninger. Forskningsudvalget er sammensat af personer med forskningserfaring og repræsenterer forskellige fagligheder og forsknings-traditioner. ViFABs bestyrelse uddeler forskningsmidlerne på baggrund af forskningsudvalgets vurderinger og prioriteringer.

Ved første uddelingsrunde modtog ViFAB 42 ansøgninger til et samlet beløb af godt 19 mio. kr. ViFAB valgte i denne runde at støtte 15 projekter til et samlet beløb af ca. 1 mio. kr. I anden uddelingsrunde modtog ViFAB 28 ansøgninger, som tilsammen søgte om ca. 13 mio. kr.¹³

Der er overvejende uddelt penge til mindre forskningsprojekter og i en række tilfælde til forberedelse af forskningsprojekter blandt alternative behandlere. Indtrykket er, at etablerede forskere har været tilbageholdende med at søge ViFABs midler, og bestyrelsen har valgt at prioritere mindre projekter frem for få dyre projekter, hvilket igen har fa-

¹² Kilde: Årsberetning 2001.

¹³ Kilde: Årsberetning 2001.

voriseret alternative behandlere, da de ofte ansøgte om mindre beløb.

Det er forskningsudvalgets generelle indtryk, at kvaliteten af de ansøgninger, man har fået, ikke har været særlig høj. Forskningsudvalget har derfor vedtaget en nedre kvalitetsgrænse for, hvilke projekter man ønsker at støtte, således at ViFAB ikke har bundet sig til at uddele sine forskningsmidler uanset kvaliteten og antallet af ansøgninger. Resultatet af denne beslutning er blandt andet, at der i 2001 ikke blev uddelt det fulde beløb, der var afsat til forskning, og at de midler man har til uddeling i 2002, er overført fra sidste års forskningsbevilling.

Forskningsmidlerne kan søges som en flerårig bevilling. Midlerne gives til øremærkede formål, og det kræver ViFABs tilladelse at overføre midler fra en konto til en anden.

Det er karakteristisk, at de forskningsprojekter, ViFAB hidtil har støttet, har favnet meget bredt og omfattet såvel klassiske medicinske effektstudier, som brede sociologiske eller humanistiske forskningsprojekter, der sigter mere mod at forstå alternative behandling i en samfundsmæssig kontekst. Nogle af de forskningsområder/traditioner, der er omtalt i forarbejderne til ViFAB¹⁴, som centret hidtil ikke har støttet, er sundhedsøkonomiske og miljøkemiske forskningsprojekter.

Forskningsprojekterne er alle igangsat for relativt nyligt, og der er endnu ikke fremkommet resultater af forskningsprojekterne. Det er derfor for tidligt til, at vi kan vurdere kvaliteten af de forskningsprojekter, ViFAB støtter. Der er ikke i vedtægterne for ViFAB angivet, hvad det er for forskningsresultater, man forventer, at ViFAB kan være med til at levere. Evalueringen har derfor primært koncentreret sig om at indhente interviewpersonernes vurderinger af ViFABs forskningsstrategi, de bevillingsmæssige rammer for ViFABs forskningsaktivitet og samarbejdet mellem bestyrelsen og forskningsudvalget.

Vurderinger af forskningsstrategien

De interviewede deler sig typisk i to grupper, når de bliver bedt om at tage stilling til ViFABs forskningsstrategi.

Den ene gruppe, der tæller flest alternative behandlere, mener, at ViFABs strategi om at uddele penge til mange og meget forskelligartede forskningsprojekter er rigtig. De mener ligeledes, at det er en fordel primært at give midler til alternative behandlere ud fra en betragtning om, at det er fra de alternative behandlere, at den nye viden skal komme – at det er dem, der bedst kan forstå principperne bag de alternative behandlingsformer. Et andet argument, de nævner i denne sammenhæng, er, at de etablerede forskere har så mange andre forskningsmidler, de kan søge.

Den anden gruppe – der blandt andet tæller store dele af forskningsudvalget – peger på, at det ville være mere hensigtsmæssigt at målrette forskningsbevillingerne og i stedet give til færre og mere lødige projekter – ofte drevet af etablerede forskere. Interviewpersonerne i denne gruppe påpeger ofte, at det ikke er realistisk at ville uddanne alternative behandlere til at kunne forske i egen praksis. Ofte har de ikke de nødvendige uddannelsesmæssige forudsætninger til at kunne gennemføre en forskningsproces – heller ikke selvom de har gennemført ViFABs forskningskursus – og de har ofte personlige økonomiske interesser i deres eget behandlingsområde, der gør det meget svært for dem at være objektive og kritiske i forhold til resultaterne. Som en udtrykker det:

”...Mange alternative (behandlere red.) er ikke interesserede i at forske i om en behandling hjælper, men i at en behandling hjælper”.

Gruppen ser hellere, at ViFAB koncentrerer sig om få og gode projekter, der ser systematisk på en behandlingsform frem for at støtte forskning i enkeltpraksiser. Herudover bør ViFAB gennem forskningskurset satse på være med til at efteruddanne og opkvalificere alternative behandlere, så de bedre er i stand til at fungere som gode sparingspartnere for ”rigtige” forskere, der undersøger deres felt.

¹⁴ ”Videnopsamling, formidling og forskning i alternativ behandling – en stra-

Flere af interviewpersonerne på tværs af de to ovennævnte grupper ser gerne, at ViFAB bliver mere udfarende i at tiltrække forskningsmidler fra andre sider – eksempelvis fra nogle af de store patientorganisationer – og at ViFAB bliver mere styrende i forhold til eksterne forskningsprojekter. Dette vurderes at sikre, at ViFAB dels får en skarpere profil som en interessant forskningsinstitution, dels at den viden, der skabes i projekterne i højere grad forankres hos ViFAB.

Samarbejdet mellem bestyrelsen og forskningsudvalget

Interviewene med repræsentanter for forskningsudvalget og bestyrelsen peger på, at der efterhånden er et fornuftigt samarbejde mellem forskningsudvalget og bestyrelsen, og at man efterhånden har fundet frem til en fornuftig arbejdsdeling.

Nogle af de ting, der har voldt problemer i samarbejdet var, at bestyrelsesformanden i starten også var formand for forskningsudvalget. Denne konstruktion beskrives som uhensigtsmæssig i den konkrete situation, hvor formanden havde en meget klar dagsorden for, hvilken type af projekter, han mente, ViFAB skulle fremme, og hvilken linie centret som helhed skulle følge.

Samarbejdet mellem bestyrelse og forskningsudvalg har også været præget af bestyrelsens tendens til at ville gå ind i enkeltsager. Bestyrelsen har i forbindelse med særligt den første uddeling af forskningsmidler gået ind i sagsbehandlingen og vurderingen af de enkelte ansøgninger, frem for at forholde sig til forskningsudvalgets indstillinger. Hermed har bestyrelsen så at sige tilsidesat forskningsudvalgets arbejde.

Efter at bestyrelsen har meldt klarere ud, hvilke mål man har med sin forskningsbevilling, og forskningsudvalget har fået en mere selvstændig stilling og profil, og der i dag i forskningsudvalget sidder en af de få "professionelle" forskere inden for alternativ behandling, har samarbejdet med bestyrelsen fungeret bedre.

tegi". Sundhedsstyrelsens Råd vedrørende alternativ behandling. 1998.

Vurdering af de bevillingsmæssige rammer

Overordnet set klager flertallet af de interviewede over, at forskningsbevillingen er for lille til, at den virkelig kan være med til at sætte alternative behandling på såvel den politiske som forskningsmæssige dagsorden. Disse synspunkter er repræsenteret både blandt alternative behandlere, sundhedsfagligt personale og forskere.

Her over for står en mindre gruppe af primært forskere og repræsentanter for centraladministrationen, der peger på, at det nuværende bevillingsmæssige niveau er fornuftigt i en startfase, indtil man kan fremvise nogle resultater, der viser, at man forstår at forvalte en større forskningsbevilling. Denne gruppe påpeger ligeledes, at det vil kunne skade tilnærmelsen mellem alternativ behandling og den etablerede sundhedssektor, hvis en institution som ViFAB fik en uforholdsmæssig stor forskningsbevilling uden, at man havde vist, at man er en seriøs forskningsinstitution.

Flere af de interviewede forskere peger på, at det er u hensigtsmæssigt, at pengene er øremærkede til bestemte formål. De mener, man burde have mere tillid til forskerne og lade dem om at anvende midlerne på den mest hensigtsmæssige måde i forhold til deres projekt.

Deltagernes vurdering af forskningskurser og workshops

ViFAB har i 2002 gennemført et forskningskursus for alternative behandlere med det formål at introducere dem til forskningsmetoder og det videnskabsteoretiske grundlag, de bygger på. Kurset er blevet afviklet over otte seminarer à to dage, hvor dels centrets egen forskningsmedarbejder og dels eksterne oplægsholdere har stået for undervisningen.

ViFAB har ligeledes gennemført tre workshops - to om planlægning af et forskningsprojekt¹⁵ og en om at læse en forskningsartikel. Formålet med workshopperne har ligeledes været at introducere deltagerne til forskningsmetoder og at sætte dem i stand til at drage nytte af forskningslitteratur. I modsætning til forskningskurset har workshopperne dog kun været en dag.

¹⁵ Workshoppen blev afholdt både i København og Århus.

Deltagerne på disse tre kurser/workshopper kan karakteriseres som brugere af ViFAB og er derfor i evalueringen blevet bedt om at besvare et kort spørgeskema dels med spørgsmål vedrørende kurset hhv. workshopperne, dels en række åbne spørgsmål om ViFAB som videns- og forskningscenter¹⁶.

Disse spørgeskemaer er blevet besvaret af 17 respondenter, hvoraf 10 har deltaget i kursus i forskningsdesign og metode, og 7 har deltaget i workshop om planlægning af et forskningsprojekt hhv. om at læse en forskningsartikel.

Deltagernes baggrund er relativt ens, idet de fleste (14 ud af 17) har en uddannelse som alternativ behandler. Nogle af deltagerne har desuden en sundhedsfaglig eller anden videregående uddannelse.

På baggrund af gennemgangen af deltagernes evaluering af ViFABs workshopper og kurser samt kontakten til ViFAB, kan det konkluderes, at der er udbredt tilfredshed blandt deltagerne. Der er stor tilfredshed med tilrettelæggelsen og udbyttet af forskningskurset og workshopperne, ligesom der i øvrigt er meget stor tilfredshed med den generelle kontakt med ViFAB og den service, ViFAB leverer. Denne meget positive vurdering fra deltagerne støtter ViFABs egen vurdering af arrangementerne.

Deltagerne i forskningskurset er blandt andet blevet bedt om at vurdere tilrettelæggelsen af forskningskurset, og det fremgår af materialet, at alle deltagerne har været tilfredse på dette område, således erklærer alle 10 deltagere sig helt eller delvist enige i, at forskningskurset var veltilrettelagt.

¹⁶ Det har kun været deltagerne på den ene af workshopperne om planlægning af et forskningsprojekt, der har indgået i spørgeskemaundersøgelsen.

Deltagerne er også i vid udstrækning enige om, at det faglige niveau i kurset har været højt – 9 ud af 10 erklærer sig helt enige. Samtidig mener langt de fleste deltagere (9 ud af 10) ikke, at kurset var for langt, eller at der var for mange forskellige oplægsholdere.

Deltagerne er også blevet bedt om at vurdere, hvorvidt de mener, at der var en god balance mellem teoretisk undervisning og praktiske øvelser på kurset. Her erklærer en overvejende del (6) af de adspurgte sig enige eller delvist enige, mens 3 af de adspurgte hverken er enige eller uenige.

På spørgsmålet om, hvorvidt kurset stiller for store krav til deltagerne forkundskaber, giver 8 ud af 10 respondenter udtryk for, at det ikke er tilfældet. En stor del af respondenterne (henholdsvis 8 og 7) mener, at kurset har været med til at kvalificere deres eget arbejde, og at kurset har givet dem et netværk, de har kunnet bruge i deres arbejde.

De 7 kursister, der har deltaget i workshopperne mener i overvejende grad, at workshoppen har været veltilrettelagt, at det faglige niveau har været højt, og at der har været en god balance mellem teoretisk undervisning og praktiske øvelser på workshoppen. Dog er det karakteristisk, at 6 ud af de 7 adspurgte mener, at workshoppen var for kort.

På spørgsmålet om deltagerne er enige i, at workshoppen har været med til at kvalificere deres eget arbejde, er 4 af respondenterne hverken enige eller uenige, mens 3 er delvist enige. Dette har dog heller ikke i samme grad som med forskningskurset været formålet med workshopperne.

Når deltagerne skal vurdere, hvorvidt de er enige i, at workshoppen har givet dem et netværk, som de senere har kunnet bruge i deres eget arbejde, er deltagerne mere delte. Kun 1 deltager er helt enig, mens 3 er delvist uenige og 3 ikke ved, hvordan de skal forholde sig til udsagnet. Det er således tydeligt, at de kortere workshops primært har funktion som inspirationskilde i forhold til eget arbejde, mens det længerevarende forskningskursus også har en funktion i forhold til at

give deltagerne et netværk, de fremover kan bruge i deres arbejde, ligesom det lever op til sit formål om direkte at kvalificere deltagernes eget forskningsarbejde.

PLS RAMBØLLS vurdering

Det er endnu for tidligt at sige noget om, hvilke forskningsmæssige resultater ViFAB vil kunne lede frem til. Evalueringen peger dog på, at man indtil videre har gjort et godt stykke arbejde med at afdække, hvad der allerede er foretaget af forskning inden for feltet og er i gang med at skabe kontakter til såvel etablerede forskere som alternative behandlere, der er interesserede i at forske i alternativ behandling og naturmedicin.

Evalueringen peger ligeledes på, at man indtil 2002 ikke har været særligt målrettet i sin forskningsstøtte forstået på den måde, at hverken bestyrelsen eller forskningsudvalget har taget klar stilling til, hvad det er for typer af projekter, man ønsker at støtte – er det effektstudier eller eksempelvis bredere sociologiske undersøgelser – eller har taget stilling til inden for hvilke områder, man ønsker, at der skal forskes.

Denne meget efterspørgselsstyrede tilgang til forskningen er efter vores vurdering ikke problematisk i en opstartsfasen, hvor man ønsker at afdække, hvem i Danmark der kunne have interesse for at forske i alternativ behandling og naturmedicin. På længere sigt vurderer vi dog, at centret med fordel kan følge den linie, man allerede er slået ind på med at målrette forskningen mod bestemte områder. En mere fokuseret forskningsstrategi vil i højere grad kunne sikre, at den forskning, centret støtter, kan indgå i en kontinuerlig opbygning af viden inden for området frem for at resultere i en række løsrevne forskningsprojekter (i egen praksis), som det er svært at sætte ind i en større sammenhæng. Ydermere vil det formentlig gavne ViFABs gennemslagskraft, hvis man kan fremvise forskningsresultater, der kan lægge afgørende ny viden til den traditionelle medicinske forskning.

Af hensyn til centrets placering i det politiske landskab ser vi dog samtidig en fare for, at centret med en meget fokuseret forskningsstrategi kan komme til at skuffe forventningerne hos nogle interessenter.

ter, der forventer, at ViFAB leverer forskningsresultater inden for hele det alternative felt og kan favne både effektstudier inden for enkeltområder og større sociologiske, sundhedsøkonomiske og miljøkemiske studier og studier af det behandlingsfilosofiske grundlag. Der vil sandsynligvis være en række alternative behandlere, der bliver skuffede over, at deres arbejdsfelt ikke er prioriteret. Faren ved en meget fokuseret forskningsstrategi kan derfor være, at ViFAB ikke længere vil virke som en samlende kraft blandt de alternative behandlere, men vil fremstå som en mindre elites projekt. En udvikling der allerede til dels er i gang i og med, at nogle alternative behandlere er blevet skuffede over, at ViFAB ikke er "alternative nok". Vi vurderer dog, at den øgede afstand en øget fokusering kan skabe i forhold til en mindre del af de alternative behandlere, må ses som en nødvendig omkostning for at opnå de større fordele, der er forbundet med en øget fokusering.

Evalueringen peger på, at ViFABs intention om at være med til at kvalificere alternative behandlere til at kunne forske i egen praksis eller i det mindste at fungere som sparringspartnere for etablerede forskere er en succes. Vi vurderer, at det set i relation til faren for at komme til at fremstå som et eliteprojekt er vigtigt at holde fast i denne aktivitet som et supplement til den egentlige forskningsstøtte, således at ViFAB kommer til at stå for, dels forskning af høj kvalitet, dels er med til at kvalificere alternative behandles tilgang til eget arbejde, og dermed er med til at højne kvalitetsstandarderne hos de alternative behandlere.

Evalueringen peger på, at der i starten har været problemer med at få samarbejdet mellem bestyrelsen og forskningsudvalget til at fungere. Vi vurderer på den baggrund, at det vil være en fordel med en endnu klarere arbejdsdeling mellem bestyrelse og forskningsudvalg, hvor man slår fast, at sagsbehandlingen af ansøgningerne udelukkende sker i forskningsudvalget, mens bestyrelsens opgave er at udstikke de overordnede linier for tildeling af forskningsstøtte og følge eller forkaste forskningsudvalgets indstilling.

5. *Visionerne for ViFAB*

I dette kapitel samler vi de forskellige interviewpersoners synspunkter på ViFAB i en samlet vurdering af ViFABs styrker og svagheder og de muligheder, ViFAB har fremover i forhold til interessenter og konkurrenter, og hvilke forhold der eventuelt truer ViFAB.

I kapitlets andet afsnit præsenterer vi fire scenarier for ViFABs mulige udvikling og de konsekvenser og forudsætninger, der knytter sig til de fire scenarier.

5.1 **ViFAB set fra oven**

Interviewpersonerne er blevet bedt om at pege på styrker og svagheder ved ViFAB. Nedenstående skema samler de forskellige syn på ViFAB i oversigtsform. Vi har allerede været omkring en stor del af dem i rapportens kapitel tre og fire, og de vil derfor i de efterfølgende afsnit kun blive uddybet i det omfang, at de er udtryk for diskussioner, der ikke allerede er præsenteret.

Figur 5.1: ViFABs styrker og svagheder

Styrker	Svagheder
• Statsinstitution med uafhængige midler, hvilket garanterer saglighed og uvildighed. Centret står for en linje, hvor de er åbne, men ikke ukritiske. De er præget af åbenhed og vilje til dialog • Høj grad af faglighed og engagement blandt medarbejdere. Virker som de er et godt team – kan lide hinanden og deres arbejde, dynamiske • Medarbejderne er gode til at tale med alle og til at balancere mellem de forskellige interesser • ViFAB har sat gang i en debat i den etablerede sundhedssektor – er i gang med at bygge bro mellem alternative behandlere og den etablerede sundhedssektor • Bestyrelsen har været med til at styrke samarbejdet mellem de alternative behandlere	• Bestyrelsen har ageret uprofessionelt • Bestyrelsen har været for passiv – har ikke understøttet de overordnede linier for centret og profileret centret i offentligheden • Der er for få "rigtige alternative" i bestyrelsen • Centret er for lidt åben over for den spirituelle del af livet og for meget præget af logisk tænkning • Lederen har ingen faglig viden om alternativ behandling eller sundhedssektoren, og der mangler generelt sundhedsfaglig sektorviden blandt de ansatte og medarbejdere samt specifik viden om alternativ behandling. • ViFAB er for akademisk og skræmmer derfor nogle alternative behandlere væk • Meget bureaukratisk institution – der går megen tid til journalisering og sagsbehandling, og bevillingsrammerne til forskningsprojekter er for stram • Medarbejderne har for travlt og har ikke altid tid til de opgaver, der kunne være en naturlig del af centrets virke

Interviewpersonerne – på tværs af udgangspunkt – peger på, at en af ViFABs styrker er, at centret er en statslig institution og dermed ikke bundet op på hverken den alternative branche eller den etablerede sundhedssektor. Samtidig fremhæves medarbejderne på centret som værende meget engagerede og fagligt stærke, så de på mange måder kan matche fagligheden blandt forskere og sundhedsfagligt personale. Dette giver ViFAB en stor styrke ikke mindst over for den etablerede sundhedssektor, der i udgangssituationen er meget skeptisk over for at diskutere og acceptere alternative behandlingsformer og naturmedicin. Flere af interviewpersonerne med sundhedsfaglig baggrund fremhæver, at ViFAB har været med til at sætte en seriøs debat om alternativ behandling i gang i den etablerede sundhedssektor.

Samtidig er det tydeligt, at nogle af især de alternative behandlere oplever, at centret har trukket for langt over mod den etablerede

sundhedssektor i såvel sin forskning som sin vidensformidling. De mest strategisk tænkende af disse interviewpersoner accepterer dog dette, idet det ses som nødvendigt for overhovedet at få skabt en åbenhed over for alternativ behandling og naturmedicin i det etablerede sundhedssystem.

Medarbejderne optræder ikke alene under styrker men også under svaghederne, idet de bærer en stor arbejdsbyrde og ikke altid kan gå ind i opgaver, som samarbejdspartnere og brugere kunne forvente falder ind under centrets virke – eksempelvis i højere grad at kunne fungere som forskningskonsulenter for potentielle forskningsprojekter eller informere brugere, om hvilke alternative behandlere der arbejder inden for hvilket felt i et givent lokalområde.

Endnu en styrke ved ViFAB er, at centret har en forskningsbevilling, som anses for at være uafhængig af andre økonomiske interesser som eksempelvis medicinalindustriens. Sådanne "rene" penge er en stor fordel, fordi de giver en mere uafhængig forskning og har mulighed for at støtte projekter, der ville blive afvist andre steder.

Endelig er der flere af de interviewede uanset udgangspunkt, som peger på, at ViFAB har været med til at sikre et bedre samarbejde mellem de alternative behandleres organisationer og været med til at skabe et pres i retning af, at der kun optræder en organisation pr. behandlingstype.

En række af de svagheder, interviewpersonerne typisk påpeger ved ViFAB, knytter sig til problemerne med at få bestyrelsen til at handle professionelt og i centrets interesse frem for primært at varetage egne interesser. Andre peger på, at bestyrelsen har været for passiv i forhold til at udmelde klare linier for centrets arbejde og i forhold til at profilere ViFAB i offentligheden.

En svaghed, som især fremføres af alternative behandlere, er, at ViFAB er for meget præget af logisk tænkning, er for akademisk og ikke har plads til de "rigtigt alternative" og ikke interesserer sig nok for den spirituelle del af verden. Samme gruppe peger ofte på, at der blandt medarbejderne på ViFAB ikke er nogen, der har en baggrund som

alternative behandlere eller har gennemgået en alternativ behandleruddannelse.

Denne mangel er der ingen på ViFAB, der fremhæver som en svaghed. Derimod er der flere både på centret og blandt interessenterne, der peger på, at der mangler medarbejdere med sundhedsfaglig baggrund, der kan give centret det nødvendige sektorkendskab og være med til at åbne dørene i det etablerede sundhedssystem.

Endnu en svaghed ved centret, som påpeges af især forskere og medarbejdere, er, at ViFAB på en række områder er en meget bureaukratisk organisation og en organisation med nogle tunge beslutningsgange.

ViFABs muligheder

Vi har også bedt interviewpersonerne tænke lidt fremad og vurdere, hvordan ViFAB står fremover – hvilke muligheder eller potentialer interviewpersonerne ser for centret og omvendt, hvilke faktorer der kan true ViFAB. Nedenstående skema præsenterer i oversigtsform interviewpersonernes synspunkter. Neden for uddyber vi diskussionerne.

Figur 5.2: ViFABs fremtidige muligheder og trusler

Muligheder	Trusler
• Der er for tiden politisk velvilje over for forskning og vidensformidling om alternativ behandling • Der er en stigende andel af befolkningen, der anvender alternativ behandling og et stort behov for mere viden på området • Ingen umiddelbare konkurrenter • Kan være med til at udvikle nye paradigmer for sundhedsforståelse • At ViFAB er med til at sætte standarder for forskning i alternativ behandling – er med til at udvikle et fælles sprog og evalueringsmetoder • Danmark som foregangsland. Vi har godt fat i den internationale forskning – er ikke så etnocentriske som f.eks. amerikanerne, der ikke læser andre sprog end engelsk • ViFAB kan være med til at samle og professionalisere de alternative.	• Stor afhængighed af det politiske klima og velvilje over for alternativ behandling • ViFAB skal snart levere resultater, for at den politiske velvilje bevares – kan blive svært med den nuværende størrelse • At den politiske horisont er så ualmindelig kortsigtet – ikke tid til at vente på resultater • ViFAB kan vise sig at være en trussel mod forskning i alternativ behandling, fordi den kommer til at fungere som stopklods • Centret er for lille til at kunne slå igennem og til at kunne forholde sig til den internationale forskning/udvikling • At de ikke længere bliver set som uvildige – f.eks. hvis det er en behandler, der bliver formand, eller de bliver for akademiske og opslugt af traditionelle forskningstraditioner • Forskningsmedarbejderne skal ud og forske en gang imellem for at bevare kontakten til håndværket • De skal passe på deres medarbejdere – det er opslidende hele tiden at skulle navigere i rørt farvand og at skulle afbalancere en meget stor uenighed og mistillid. Der er fare for at medarbejderne brænder ud.

En af de muligheder, som et flertal af de interviewede påpeger er, at ViFAB har en enestående mulighed i og med, at der for tiden er politisk opbakning til at søge mere viden på et forskningsmæssigt grundlag omkring alternativ behandling og naturmedicin, som anvendes af mange i den danske befolkning¹⁷. Ydermere har ViFAB ingen umiddelbare konkurrenter på området, idet ingen af de andre steder, man kan hente oplysning om alternative behandling kan siges at være uvildig. Det nærmeste man kommer en parallelinstitution, er Sundhedsstyrelsens råd vedrørende alternativ behandling, men dette råd supplerer snarere end truer ViFABs eksistens. Rådet er med til at sik-

¹⁷ At der er et vist folkeligt pres for at få mere viden om alternativ behandling er ikke ensbetydende med, at ViFAB er slået igennem som en videns- og forskningsinstitution, der er bredt kendt i befolkningen. Evalueringen har ikke mulighed for at vurdere, om dette er tilfældet.

re, at der træffes overordnede beslutninger vedrørende den alternative behandlingsstatus på centralt plan, mens ViFAB ofte bliver dem, der skal hjælpe beslutningerne på vej i praksis.

En trussel, der knytter sig hertil, er, at ViFAB dermed er meget afhængig af den til en hver tid gældende politiske dagsorden. I den forbindelse er der nogle interviewpersoner, der fremhæver, at ViFAB kan risikere at blive fanget i en form for fælde, hvor man fra politisk side venter, at ViFAB tager sig af al formidling og forskning inden for alternativ behandling og fremlægger markante forskningsmæssige resultater meget hurtigt, men samtidig ikke har givet ViFAB de tilstrækkelige bevillingsmæssige og organisatoriske rammer, der kan sikre honoreringen af sådanne høje forventninger. Frygten er, at man ikke vil have den fornødne tålmodighed med ViFAB og vil lukke centret før, det overhovedet får tid til at vise sit værd.

En anden trussel, der knytter sig hertil, og som fremhæves af interviewpersoner på tværs af informantgrupper, er, at oprettelsen af ViFAB kan komme til at fungere som en bremse for udviklingen i øget forskning og viden om alternativ behandling frem for at sikre en øget viden. Der er en fare for, at initiativer, ideer og ansøgninger om forskningsmidler hos andre end ViFAB afvises med, "at det hører under ViFAB og nu må man afvente resultaterne fra centret". Der er flere af de interviewede, der har søgt forskningsmidler, der har oplevet, at det er blevet svært at opnå bevillinger til forskningsprojekter uden for ViFAB, idet andre administratorer af forskningsmidler henviser til ViFABs penge. Der er således fare for, at ViFAB kommer til at fungere, som det nogen af de interviewede har kaldt "en syltekrukke", idet man har oprettet et videns- og forskningscenter, sådan som det har været efterlyst fra behandlerside og fra nogle af de politiske partier, men man har givet dem en minimal bevilling, så det er begrænset, hvad der kommer ud af centret.

En mulighed, som en række af de interviewede peger på uanset baggrund, er, at ViFAB kan være med til at udvikle nye paradigmer for sundhedsforståelse, der giver plads til både den etablerede medicin og forskellige alternative behandlingsformer. Noget af det, der fremhæves som meget positivt fra begge sider, er, at den etablerede me-

dicin ser alt for snævert på sundhed, sygdom og helbredelse og med fordel kan åbne mere op for de alternative behandleres syn på, at den enkelte person spiller en aktiv rolle for såvel sin sundhed som sygdom – eksempelvis at helbredelse ikke kan reduceres til et behandlingsmæssigt indgreb, men sker i en kompleks og kontekstafhængigt samspil mellem individ og omgivelserne. Med sin konstruktivt kritiske tilgang til både alternativ behandling og etableret medicin kan ViFAB være med til at bygge bro mellem de to verdener og være med til at udvikle et fælles forskningssprog og fælles forskningsmetoder, der kan sikre en dialog om, hvilke former for alternativ behandling og naturmedicin, der kan dokumentere en effekt målt efter fælles standarder.

Flere af de interviewede påpeger også, at ViFAB har et potentiale som et internationalt kendt videns- og forskningscenter, idet der i Danmark trods alt er en relativt lang tradition for uvildig forskning i alternativ behandling i de danske forskningsmiljøer, og der i Danmark findes en lille gruppe af forskere inden for feltet på et højt internationalt niveau. Hertil kommer, at ViFAB i sin tilgang er bredere end nogle af ikke mindst de engelsksprogede centre, idet ViFAB ikke er begrænset til kun at interessere sig for engelsksprogede forskningspublikationer, men kan indfange en bred vifte af den internationale forskning.

Noget der kan true denne position er dog, at ViFABs bevillinger er så små, at centret bliver for lille til at kunne slå igennem på det internationale såvel som den nationale felt, idet der ikke er de fornødne ressourcer til at skabe sig overblik over den internationale forskning og heller ikke altid til at publicere danske resultater i et internationalt tilgængeligt sprog. Det har eksempelvis endnu ikke været muligt at oversætte de dele af hjemmesiden, der retter sig mod forskere, til andre sprog.

Endnu en mulighed, der fremhæves af primært alternative behandlere, er, at ViFAB gennem sine aktiviteter er med til at samle og professionalisere de alternative behandlere, så de i højere grad bliver bedre til at holde justits i egne rækker, arbejder på interne certificeringer, forbedringer af uddannelser og en øget grad af organisering til gavn

for kvaliteten i behandlingerne og i dokumentationen af behandlingerne. ViFAB er så at sige med til at højne standarden blandt de alternative behandlere.

En trussel, som en del af de interviewede på tværs af interviewgrupperne peger på, er, at ViFAB skal passe meget på hele tiden at kunne bevare sin uvildighed og dermed troværdighed blandt målgrupperne. Sættes uvildigheden over styr, mister ViFAB sin mulighed for at fungere som brobygger og samlende kraft blandt de alternative behandlere.

En sidste trussel, der fremhæves af flere af de interviewede, er, at ViFAB skal passe på sine medarbejdere. Centret trækker i øjeblikket store vekslers på sine medarbejdere, men kan næppe blive ved med at gøre det på samme niveau i længden. Som en af de interviewede påpegede, så er det opslidende hele tiden at skulle fiske i rørte vande og imødegå mistro og mistænkeliggørelse fra forskellige sider. Når den første begejstring over at være med til at bygge et nyt center op har lagt sig, er der en fare for at medarbejderne begynder at søge væk fra centret. Sker dette aktiveres en anden trussel, som de interviewede har peget på, nemlig at centret på grund af sin lidenhed er meget sårbar over for personudskiftninger. Hver medarbejder sidder med en stor og specialiseret viden, som for en stor del går tabt, hvis han eller hun rejser. Det tager megen energi fra en organisation at skulle introducere nye medarbejdere ind til arbejdsprocesserne og arbejdspladskulturen.

5.2 Fire scenarier for ViFAB

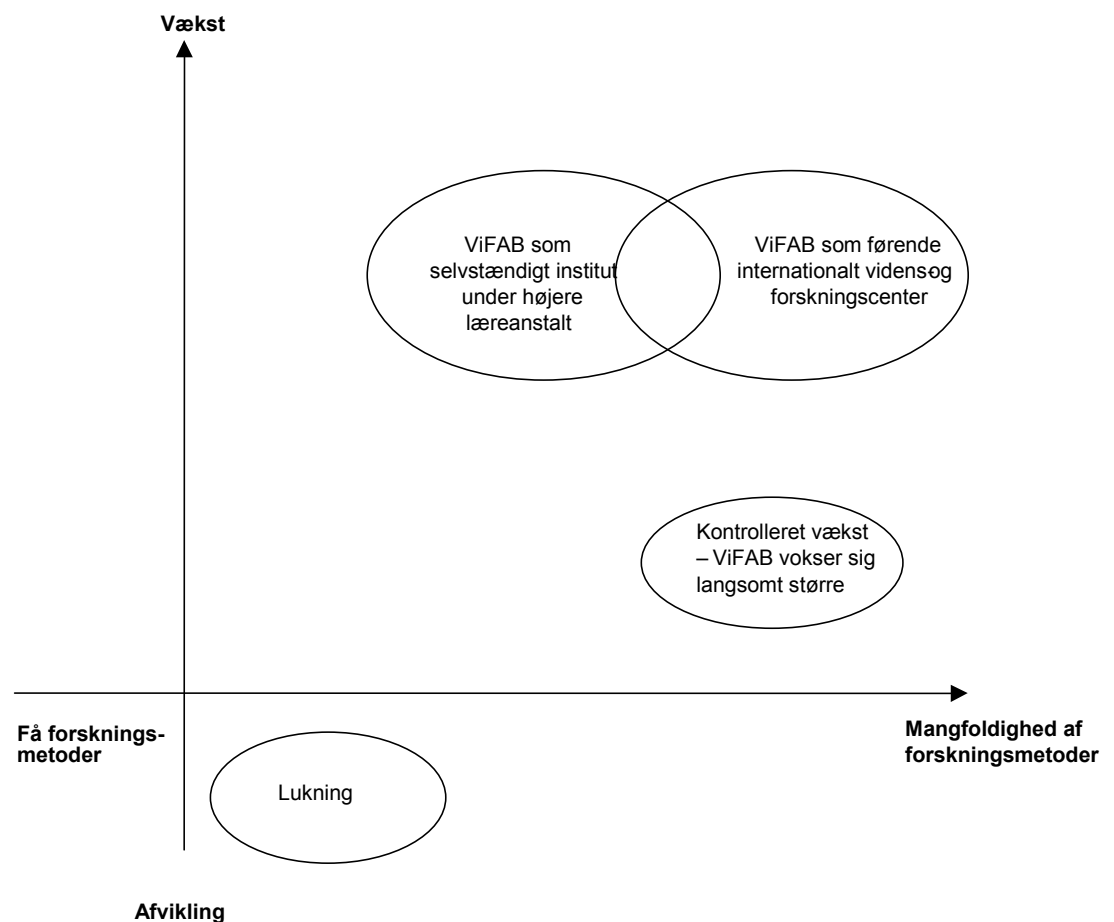
Som afslutning på interviewene har vi spurgt de interviewede, hvordan de gerne ser, ViFAB udvikler sig.

En overordnet vision for ViFAB, som går igen hos alle de interviewede, er, at ViFAB skal være et sted, hvor man kan "skille skidt fra kanel", som det ofte bliver udtrykt. Det skal være et sted, hvor man som såvel lægmand som forsker skal kunne hente viden om, hvilke former for alternativ behandling der har en forskningsmæssigt dokumenteret effekt i forhold til forskellige sygdomme og situationer.

Herudover er der fremkommet meget forskellige visioner for ViFAB. Vi har samlet disse visioner i fire mulige scenarier for ViFAB og set på de forudsætninger og konsekvenser, der knytter sig til hver af dem. Scenarierne er udtryk for fire forskellige bud på en mulig løsning og repræsenterer ikke de fire eneste scenarier, der kan udledes af datamaterialet. Scenarierne er tænkt som et oplæg til diskussion af, hvad det er for en vej, ViFAB ønsker at gå.

Figuren neden for viser i oversigtsform, hvordan de fire scenarier forholder sig til hinanden på dimensionerne afvikling vs. vækst og graden af mangfoldighed i forskningsmetoderne.

Figur 5.3: De fire scenarier

Scenarium 1: ViFAB lukker

Det bliver politisk besluttet, at ViFAB skal lukkes. Man vurderer ikke, at centret har den fornødne gennemslagskraft og vurderer ikke, at centrets resultater står mål med de ressourcer, centret forbruger.

Der er ikke længere noget centralt sted, hvor brugere kan få oplysninger om alternativ behandling og naturmedicin, og formidlingen af viden på disse områder overlades til producenter og behandlere/behandlerorganisationer. ViFABs hjemmeside består nogen tid endnu, men vedligeholdes ikke.

Forskningsbevillingen skæres stort set bort, men bibeholdes som et mindre beløb under det Sundhedsvidenskabelige Forskningsråd øremærket til forskning i alternativ behandling.

Konsekvensen af ViFABs lukning bliver, at forbrugerne igen selv kommer til at foretage kvalitetsvurderingen af de oplysninger om alternative behandling, der findes på markedet. Dette vil ikke betyde en nedgang i anvendelsen af alternative behandling, men blot betyde, at forbrugerne i princippet stilles dårligere, end hvis der eksisterede et uvildigt videns- og forskningscenter. Hvor meget det i realiteten vil komme til at betyde for forbrugerne er usikkert, idet ViFABs gennemslagskraft i befolkningen endnu ikke er afdækket.

De alternative behandlere vil vedblive at arbejde for intern certificering og organisering i behandlersammenslutninger, men processen vil måske ikke gå så stærkt, som hvis ViFAB stadig fandtes. De alternative behandlere vil miste muligheden for målrettet at blive opkvalificeret til at kunne indtænke deres egen behandlingsform i en forskningsmæssig sammenhæng. Ønsker de at øge deres kompetencer på forskningsområdet, har de ikke længere muligheden for at snuse til området gennem ViFAB og få den målrettede introduktion gennem forskningskurset. De må gå gennem det etablerede uddannelsessystem.

Der vil stadig være forskere, der beskæftiger sig med alternativ behandling inden for den etablerede sundhedssektor, men der vil ikke længere være nogen, der systematisk arbejder for at bygge bro mel-

lem alternative behandlere og det etablerede sundhedssystem og de højere lærestanstalters forskningsverden. Der vil i høj grad være tale om enkeltforskere, der arbejder med mindre nicheprojekter og igennem egne netværk af forskere. Samarbejdet vil derfor i høj grad komme til at foregå på den etablerede forsknings præmisser og på de områder, hvor den etablerede sundhedsverden kan se en interesse i at inddrage alternative behandlingsformer. De dele af den alternative branche, der flere steder i rapporten er omtalt som ”de rigtigt alternative”, vil ikke i samme omfang have en mulighed for at komme til orde og blive taget alvorligt i en forskningsmæssig sammenhæng.

Der vil stadig ske en udvikling i retning af større åbenhed hos sundhedsfagligt personale, men udviklingen vil ikke gå så stærkt, som hvis der eksisterede et statsligt videns- og forskningscenter. De dele af det etablerede sundhedssystem, der er imod en åbning i retning af alternative behandlingsformer vil stå styrket og kan fremføre, at der ikke er behov for viden og forskning i alternativ behandling og naturmedicin – ViFAB har haft sin chance, og der var tilsyneladende ikke noget i det, der var værd at bygge videre på. Dette vil betyde, at det på den ene side kan blive sværere for forskere, der har interesse i alternative behandlingsformer at fungere inden for det faglige fællesskab i den etablerede sundhedssektor eller forskningsverdenen, hvor der allerede i dag er tendenser til, at der ses skævt til eksempelvis læger, der insisterer på at forske i alternative behandlingsformer¹⁸. På den anden side kan lukningen af ViFAB også betyde, at andre forskningsmidler igen i højere grad vil blive åbne over for forskning i alternativ behandling og naturmedicin. Disse vil dog næppe blive tilgængelige for alternative behandlere, der ønsker at forske i egen praksis, men ikke har nogen forskeruddannelse eller et institut/forskningscenter i ryggen – dvs. langt den største gruppe. Der vil formentlig danne sig mindre uformelle netværk af forskere og sundhedsfagligt personale, der arbejder med at koble traditionel og alternative medicin.

¹⁸ Flere af interviewene underbygger disse påstande, ligesom de er at læse i juni nummeret af Dagens Medicin.

Scenarium 2: ViFAB vokser sig langsomt større

ViFAB viser gennem sine aktiviteter og resultater, at der er brug for centret, og at man kan forvalte et drift- og forskningsbudget på en fornuftig måde. Centret honoreres med en støt voksende bevilling på baggrund af henvendelser med konkrete ideer til Sundhedsministeriet/Sundhedsstyrelsen.

Medarbejderstaben udvides til at omfatte en bredt tværfagligt sammensat gruppe på omkring 10-12 medarbejdere, der dækker formidlings- og forskningsaktiviteter ligeligt. Nogle af de områder, der opprioriteres er ansættelsen af sundhedsfagligt personale på ViFAB og viden på det sundhedsøkonomiske område.

Hjemmesiden vil blive udbygget og hyppigt vedligeholdt, og man vil gennem informationsstrategien holde en tæt og styret kontakt til massemedierne, så ViFAB i højere grad bliver synlig i offentligheden. Hjemmesiden vil stadig være omdrejningspunktet i formidlingen til de forskellige målgrupper, men den vil blive suppleret med pjecer og artikler målrettet bestemte dele af målgrupperne. Hjemmesiden vil ligeledes blive opdelt i fora, der retter sig mod bestemte dele af målgruppen, således at der vil være områder, der overvejende indeholder forbrugeroplysninger og områder, der primært henvender sig til forskere. Arbejdet med at etablere en forskningsdatabase, hvor man kan søge viden om, hvad der allerede findes af forskningsresultater vil fortsætte. Med tiden er det planen, at basen også skal medtage internationale resultater.

Der vil en gang imellem blive iværksat opinionsundersøgelser for at undersøge, hvor stor en del af befolkningen, der benytter alternative behandlingsformer, hvilke behandlingsformer de benytter, hvor mange penge de anvender på alternativ behandling og naturmedicin og hvor mange af dem der kender til og har benyttet sig af ViFAB.

ViFAB vil fortsat primært være en forskningsinstitution, der ikke selv driver forskning, men løbende deltager i samarbejde med eksterne forskere og er med til at formidle samarbejde mellem danske og internationale forskere. Der vil være stor vægt på opbygning af netværk, som man kan trække på i forskellige sammenhænge, og som

kan være aftagere for ideer, der fostres i ViFAB. ViFABs medarbejdere vil blive opfordret til en gang imellem at søge orlov og tage arbejde i nogle af deres samarbejdsorganisationer eller som gæsteforskere på højere læreanstalter, så de hele tiden holder en tæt kontakt til det felt, de skal formidle og understøtte forskningen i og har lyst til at fortsætte med at arbejde i ViFAB.

Forskningsbevillingen vil langsomt øges, og centret vil i takt med, at det slår sit navn fast, få et tættere samarbejde med de store patientorganisationer og universitetsmiljøer, der med tiden også vil stille sine forskningsmidler til rådighed for projekter, som ViFAB initierer. Der vil i en årrække være stram (politisk) styring med, hvad det er for projekter man støtter, men denne binding vil efterhånden blive lempet en smule, når man begynder at se de første seriøse resultater.

ViFAB vil stadig være rettet mod de fire målgrupper, og der er ingen af dem, der udpeges som den primære. Der vil stadig være en god kontakt til de alternative behandlere, men kontakten til den etablerede sundhedssektor vil blive tættere.

ViFAB vil fortsætte med at udvikle sine kursusaktiviteter, og forskningskurset henvendt til alternative behandlere er stadig flagskibet i kursusrækken og et vigtigt sted for diskussioner mellem det traditionelle forskningsparadigme og de alternative behandleres livssyn. Forskningskurset suppleres imidlertid med kurser for praktiserende læger, sygeplejersker og medicinstuderende, hvor disse introduceres til de mest udbredte alternative behandlingsformer, og det behandlingsfilosofiske grundlag de bygger på.

Bestyrelsen forsætter med at være sammensat efter de nugældende principper, men der gøres et arbejde for at professionalisere arbejdet i bestyrelsen. Bestyrelsen vil dog nok stadig fortsætte med at være en bestyrelse, der har stor lyst til at gå ind i enkeltsager og kræve megen servicering fra sekretariatets side.

Konsekvenserne af denne udvikling vil være, at ViFAB fremover slår sit navn fast i offentligheden som en seriøs videnskilde til forbrugeroplysninger. Det vil stadig i høj grad være et center, der kommunikerer på afstand af både brugere og behandlere, og ikke et

rer på afstand af både brugere og behandlere, og ikke et sted, der opsøges af målgruppen ud over til arrangementer på centret.

ViFAB vil ligeledes fortsætte med at have en god og tæt kontakt til alternative behandlere og vil fortsætte med at stimulere processen med at opkvalificere behandlerne, støtte mindre forskningsprojekter i egen praksis og sikre et samarbejde behandlerne imellem. ViFAB vil dog med tiden få tættere kontakter til den etablerede sundhedssektor, og nogle af de mest alternative behandlere vil trække sig væk fra ViFAB i skuffelse over, at centret ikke giver dem nok opmærksomhed og forstår den behandlingsform, de udøver.

ViFAB vil derimod efterhånden slå sit navn fast blandt etablerede forskere som et sted, hvor man på et seriøst forskningsmæssigt grundlag interesserer sig for og er åbne over for alternativ behandling og naturmedicin og kan indgå i brobygningsprojekter, hvor alternative behandlingsformer undersøges sideløbende med mere konventionelle behandlingsformer. ViFAB vil også blive kendt som et sted, hvor der foregår interessante filosofiske diskussioner af begreber som sundhed og sygdom og en spændende metodeudvikling inden for forskning i grænseområdet mellem etableret medicin og alternativ behandling.

ViFAB vil efterhånden blive indbudt til flere internationale konferencer og vil blive kontaktet af internationale forskere for at formidle samarbejde med danske forskere, der arbejder inden for samme felt. Samarbejdet med de internationale søsterorganisationer vil blive intensiveret.

Scenarium 3: ViFAB som førende internationalt videns- og forskningscenter

ViFAB tilføres markant flere midler fra staten og etablerer sig med et større sekretariat, der består af en bred og tværfaglig medarbejderskare. Antallet af forskningsmedarbejdere øges, og der oprettes en egentlig forskningsenhed. Centret står fremover selv for forskningsprojekter.

Ud over de forskere, der er ansat på ViFAB, vil der til centret på free-lancebasis være tilknyttet et netværk af forskere, som fra tid til anden forsker på ViFAB. Blandt disse vil der være anerkendte (internationale) forskere, der kan være med til at åbne op for forskningsbevillinger uden for centret og være med til at sikre, at det i forskerkredse ses som attraktivt at være tilknyttet ViFAB. Centret vil også med tiden blive uddannelsessted for ph.d.-studerende, der ønsker at specialisere sig inden for området.

ViFAB vil stadig støtte alternative behandleres forskning i deres egen praksis, men denne del af aktiviteterne vil komme til at fylde relativt mindre. ViFAB sørger derimod ofte for, at alternative behandlere inddrages i forskningsprojekter som samarbejdspartnere og som genstand for forskning.

De større patientorganisationer skyder penge i centret, og der etableres forskningsprojekter i samarbejde med universiteter.

Centret vil fortsat have formidling af viden om alternative behandling som en af sine vigtigste målsætninger, og der vil blive ansat flere professionelle kommunikationsfolk, der udelukkende varetager denne opgave. Centrets hjemmeside vil blive udbygget og hyppigt opdateret, men den vil kun være en af de formidlingskanaler, man benytter sig af. Hjemmesiden oversættes systematisk til engelsk. Herudover vil der blive udgivet en lang række pjecer, artikler og nyhedsbreve, der vil ligge hos praktiserende læger og på hospitaler. En stor del af formidlingsmedarbejdernes opgaver bliver ligeledes at holde oplæg på bestilling om alternative behandlingsformer, deres behandlingsfilosofiske grundlag, og hvordan man forsker inden for området.

Centret bliver så stort, at det er nødvendigt med underafdelinger – en formidlingsafdeling, en kursusafdeling og en forskningsenhed – og en mere hierarkisk ledelsesstruktur. Denne udvikling medfører, at centret i endnu højere grad bliver tvunget i retning af bureaukratisering og til at afsætte ressourcer til intern kommunikation.

ViFAB udbygges med en telefonisk rådgivningstjeneste, hvor offentligheden kan henvende sig med spørgsmål om alternativ behandling

og naturmedicin og få råd om, hvad der forskningsmæssigt har vist effekt, og hvor den enkelte kan få den pågældende behandling. Centret vil også flytte til mere centralt placerede lokaler, hvor det er muligt at komme ind fra gaden og få oplysninger om alternative behandling og naturmedicin. Med tiden åbner ViFAB en afdeling i København, så man er fysisk tættere på de netværk og samarbejdspartnere, man har mest med at gøre, og så borgere i hovedstadsområdet har et centralt beliggende sted, de personligt kan henvende sig for at få råd og viden om alternativ behandling.

En eller to medarbejdere vil udelukkende være beskæftiget som netværksmedarbejdere med at pleje netværk blandt alternative behandlere og i det etablerede sundhedssystem og med at holde en tæt kontakt til uddannelser i såvel det etablerede uddannelsessystem som private behandleruddannelser og med at sikre, at den brobygning, ViFAB står for, allerede introduceres og etableres på uddannelserne.

ViFAB vil være aktivt involveret i drøftelser om, hvilke former for alternativ behandling, der skal trækkes ind i den etablerede sundhedssektor, og hvilke der skal kunne opnå tilskud over sygesikringen. Der vil være et tæt samarbejde med Sundhedsministeriet og Sundhedsstyrelsen.

En sådan udvikling vil kræve, at bestyrelsen professionaliseres, men ikke nødvendigvis, at den får en anden sammensætning. En del af professionaliseringen vil ske af sig selv i og med, at der efterhånden vil være mere prestige knyttet til det at sidde i ViFAB, og det ikke længere er praktisk muligt at forholde sig til alle enkeltsager. Der vil dog også løbende blive arbejdet med afklaring af medlemmernes og sekretariatets forventninger til bestyrelsen og dermed ske en bevidst kvalificering af bestyrelsens arbejde. Forskningsudvalget vil få større betydning idet de i realiteten uddeler forskningsmidlerne – bestyrelsen nøjes med at udstikke retningslinier for, hvilken type af projekter man ønsker at støtte. Der vil pga. forskningsbevillingens størrelse ikke være det samme behov for en meget stram prioritering af forskningsmidlerne, og bestyrelsen og forskningsrådet vil igen åbne op for flere forskellige typer af projekter.

ViFAB vil komme til at stå som det fremmeste forskningsmiljø i nord for forskning i alternative behandling og naturmedicin og vil indgå i større internationale samarbejder om forskningsprojekter. ViFAB vil stå for en international årlig konference, der besøges af de mest seriøse forskere inden for feltet i verden, og ViFAB står som koordinator og formidler af et bredt internationalt forskersamarbejde.

Konsekvenserne af denne udvikling vil være, at ViFAB fremover slår sit navn fast i offentligheden som en seriøs videnskilde til forbrugeroplysninger og som et sted, man kan henvende sig personligt for at få rådgivning om alternativ behandling. Offentligheden vil stadig være en vigtig målgruppe for ViFAB, men aktiviteterne vil i lige så høj grad være vendt indad mod systemet og mod forskning, så forskere og sundhedsfagligt personale i den etablerede sundhedssektor opprioriteres kraftigt i forhold til den nuværende situation.

Centret vil udbygge sin kontakt til de alternative behandlere, og der vil stadig være plads til de mest alternative, om end nogle af dem vil blive skræmt væk af den øgede kontakt til det etablerede sundhedssystem og rationaliseringen/bureaukratiseringen af organisationen.

I etablerede forskerkredse og i sundhedssektoren fremstår ViFAB som en seriøs og attraktiv forskningsinstitution, hvor der foregår et spændende tværfagligt samarbejde omkring såvel effektstudier af alternativ behandling som bredere sociologiske, sundhedsøkonomiske og humanistiske forskningsprojekter. ViFAB er en institution, man gerne vil samarbejde med.

Scenarium 4: ViFAB som selvstændigt universitetsinstitut

ViFAB nedlægges som selvstændigt statslig institution og lægges ind under en af de højere læreanstalter som et selvstændigt institut.

Forskningssiden styrkes i form af en stor selvstændig forskningsbevilling eller med midler under et af forskningsrådene, der er øremærket til forskning i alternativ behandling og naturmedicin. Institutet får samme forskningsprofil som i ovenstående scenarium, men fordi ViFAB nu er gjort til et institut under en etableret læreanstalt vil forskningen gradvist dreje i retning af det traditionelle forskningsparadig-

me. Der vil ligeledes være meget få alternative behandlere, der inddrages som ligeværdige parter i instituttets forskning – de vil i stigende grad optræde som objekter for forskning.

Politikernes mulighed for at styre aktiviteterne gennem instituttets bevillinger mindskes.

Formidling af viden om alternativ behandling bliver til en sideaktivitet, der reduceres til at vedligeholde hjemmesiden og udgive nyhedsbrevet to gange årligt. De fleste af instituttets forskningsresultater udgives udelukkende på engelsk, og akademiseringen af området fortsætter.

Der vil ikke længere være en selvstændig bestyrelse for instituttet, Der vil til gengæld blive tilknyttet en bredt sammensat referencegruppe, hvor der ud over de nuværende interesserepræsentanter sidder forbrugerrepræsentanter og repræsentanter for de store patientorganisationer. Referencegruppen vil blive inddraget i høringer fra tid til anden, men vil ikke have nogen afgørende indflydelse på instituttets forskningslinje og strategi.

Konsekvenserne af denne udvikling bliver, at instituttet i høj grad bliver en traditionel forskningsinstitution med formidling til andre forskningskredse, men ikke med særlig megen kontakt til eller interesse for formidling til forbrugere.

Der vil ligeledes blive en øget afstand til de alternative behandlere, der ikke længere vil se centret som et sted, de kan bruge til særligt meget i kampen om at opnå anerkendelse.

Instituttet vil få samme internationale profil som i ovenstående scenarium, men vil ikke i samme omfang stå for konferencer og facilitering af internationale forskernetværk, idet kræfterne vil blive koncentreret om forskning. Til gengæld vil der på instituttet ofte være et frugtbart samarbejde mellem instituttets egne forskere og forskere fra andre institutter.